

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Vliv vzdělání na reprodukční chování a plánování
rodičovství u žen**

Klára Benáčková

Plzeň 2023

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie a sociální práce

Studijní program Sociologie

Bakalářská práce

**Vliv vzdělání na reprodukční chování a plánování
rodičovství u žen**

Klára Benáčková

Vedoucí práce:

Prof. PhDr. Dana Hamplová, Ph.D

Katedra sociologie a sociální práce

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2023

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2023

.....

Obsah

Úvod	5
1. Teoretická část	6
1.1 Vývoj plodnosti.....	6
1.2 Hodnotové postoje.....	7
1.3 Pracovní sféra	10
1.4 Reprodukční plány a skutečný počet dětí	14
2. Empirická část.....	16
2.1 Skutečný počet dětí.....	17
2.2 Ideální počet dětí.....	20
2.3 Rozdíl mezi ideálním a skutečným počtem dětí.....	22
2.4 Hodnota dítěte	26
2.5 Důvody bezdětnosti.....	28
2.6 Počet dětí při naplňování potřeb	33
Závěr	36
Seznam literatury	37
Resumé.....	40

Úvod

V tradiční společnosti existovalo více pravidel a norem, které jasně vymezovaly její sociální strukturu. Podoba a načasování přechodů v životních drahách byly vymezené sociálními normami a očekávanými vzorci chování, které byly závazné pro celou společnost. V moderní společnosti mají lidé naopak více možností a svobody se rozhodovat, sociální postavení už není zcela určováno postavením rodiny, ve které se člověk narodí, ale velkou roli hraje vzdělání. Díky svobodě rozhodování a oslabení norem spolu s antikoncepční technologií pro regulaci otěhotnění a legalizací potratů se vstup do rodičovství stává vědomou volbou samotného jednotlivce [Rabušic 2001: 173–183]. Přestože celková porodnost v České republice významně poklesla, můžeme sledovat rozdíly ve způsobech plánování a časování rodičovství i v celkovém počtu dětí, které souvisí s dosaženou úrovní vzdělání žen.

Vzdělání je indikátorem sociálního postavení ve společnosti a determinuje důležité oblasti každodenního života, které mají přímý vliv na rozhodování o reprodukčních plánech a chování. Reprodukční preference, plány a celkový počet dětí, souvisí s výší vzdělání v mnoha ohledech. Vzdělání v souvislosti s reprodukčním chováním formuje hodnotové preference a postoje žen, výši jejich příjmů a míru osobní realizace v pracovní sféře a způsob časování a plánování rodičovství [Hamplová, Katrňák 2018]. To vše v konečném důsledku ovlivní konečný počet dětí, která žena za svůj život porodí.

Vzdělání má také vliv na hodnotové preference aktérů a na způsob, jakým nahlízejí na svět. Hodnotové preference jsou důležité, protože na rozdíl od tradiční společnosti, mají lidé mnoho možností, jak chtějí naložit se svým životem, a rodičovství je jen jedna z mnoha dalších. Proto je klíčové, aby děti sami chtěli, což ovlivňuje jejich hodnotové preference, které formují přání a plány partnerů o počtu dětí.

Faktory, které obecně ovlivňují rozhodování o vstupu do rodičovství, jsou strukturální i hodnotové. Mezi strukturální faktory patří situační faktory (partnerská, zdravotní, zaměstnanecká situace) a ekonomické faktory (příjmová a bytová situace). Mezi hodnotové faktory patří ideové faktory (zájmy a přesvědčení a postoje partnerů) a faktor touhy mít dítě [Hašková 2009: 100].

Při zkoumání faktorů ovlivňujících počet narozených dětí nás budou zajímat tři dimenze: reprodukční hodnoty (které jsou spoluutvářené společností a blízkým okolím), reprodukční plány (které vycházejí zejména z reprodukčních hodnot a ekonomické a životní situace) a reprodukční chování (které je ukazatelem konečného počtu porozených dětí). Přání a hodnoty nemusí být z mnoha důvodů totožné se skutečným chováním, protože se preference během života často mění. Nás bude zajímat důvod, proč tomu tak je a jestli jsou příčinou změny v postojích a hodnotových preferencích, nebo jestli existují jiné překážky, které brání realizaci ideálních reprodukčních plánů (např. ekonomické zabezpečení). V následující části popíšeme některé teorie, které nám pomohou objasnit, jaké procesy a mechanismy stojí za rozhodováním žen o vstupu do rodičovství.

1. Teoretická část

1.1 Vývoj plodnosti

V Evropě můžeme sledovat celkový pokles porodnosti od 60. letech 20. století, kdy porodnost poklesla pod reprodukční (záchovnou) hranici. V české společnosti existují pro náhlý pokles porodnosti, který zde započal o něco později (až v 90. letech), dvě hlavní vysvětlení. Prvním z nich je vznik ekonomické a sociální krize důsledkem transformace české společnosti po roce 1989, během které se zvýšila nezaměstnanost a snížila se úroveň sociálního zabezpečení spolu s životní úrovní obyvatel. Dalším vysvětlením je druhá demografická tranzice [Rabušic 2001: 206].

Druhá demografická tranzice popisuje ideovou a kulturní změnu, která proměnila společenské postoje a s tím i reprodukční hodnoty a vzorce chování. Nové postoje a vzorce chování se rychle rozšířily mezi ženami skrze přímou komunikaci. V demografickém chování došlo také k posunu od manželství k nesezdanému soužití. Příčinou posunu v normách a postojích byla proměna chápání funkce jednotlivce s nástupem postindustriální společnosti a nové hodnoty individualismu, které kladly důraz na seberealizaci jedince [Rabušic 2001: 173–183].

V České republice došlo k výrazným změnám v porodnosti během 90. let, kdy se oproti předešlým rokům (dobou před rokem 1989) začal snižovat počet narozených dětí. Tyto

změny jsou spojované s porevoluční ekonomickou a sociální transformací České republiky. Počet narozených dětí klesal až do roku 2001 a poté začal opět narůstat. Vývoj počtu celkového počtu narozených dětí v následujících letech kolísal [ČSÚ 2022c: 3]. Při poklesu porodnosti v devadesátých letech se úhrnná plodnost, která vyjadřuje “průměrný počet živě narozených dětí připadajících na 1 ženu ve věku 15–49 let, za předpokladu, že by míry plodnosti podle věku v daném kalendářním roce zůstaly nezměněny” [ČSÚ 2023] od roku 1990, kdy započal její pokles, do roku 2000 snížila z hodnoty 1,89 na 1,14. Od roku 2001 dochází opět k postupnému nárůstu plodnosti a v současnosti dosahuje hodnoty 1,83 (v roce 2021), což je srovnatelné s dobou před jejím poklesem v 90. letech [ČSÚ 2022b].

V České republice se v posledních jedenácti letech výrazně zvýšila plodnost a v současnosti (k roku 2021) má jednu z nejvyšších úhrnných plodností v Evropě. Ženy měly v tomto roce průměrně 1,83 dětí, což je nejvyšší průměrná hodnota od roku 1992. Také se zvýšil průměrný věk prvorodiček na 28,8 let a průměrný věk matek při narození dítěte na 30,4 let. Před nárůstem plodnosti v tomto období měla Česká republika ve srovnání s úhrnnou plodností v Evropě podprůměrnou hodnotu 1,43. U žen se středním vzděláním bez maturity nebo vyšším průměrný počet dětí se stoupajícím vzděláním klesal [ČSÚ 2022d].

1.2 Hodnotové postoje

První oblastí, na kterou má vzdělání významný vliv jsou hodnoty jednotlivců, jejich postoje a vnímání světa. Přání mít dítě se odvíjí od hodnotových preferencí, na které má vliv kultura a okolí jedince. Hlavní koncept, který zde využijeme pro objasnění vlivu hodnotových preferencí na přání či rozhodnutí mít dítě, je hodnota dítěte. Pojem vyjadřuje, jaký přínos má dítě pro osobní štěstí a spokojenost rodiče [Hašková, Pospíšilová 2020: 138].

Dítě může také sloužit jako způsob k redukci nejistoty. Tato teorie vychází z principu teorie racionální volby, podle které je naše jednání na základě našeho úsudku vždy racionální. V neurčitých situacích podle autora nejsme schopni odhadnout možné následky našeho rozhodnutí a nemůžeme proto racionálně kalkulovat naše jednání. Z tohoto důvodu se lidé snaží redukovat nejistotu a směřovat k rozhodování za podmínek rizika, kdy jsou schopni lépe odhadnout následky svých rozhodnutí. Odhadování pravděpodobných následků jednání

probíhá na základě subjektivního pohledu aktéra, a nemusí být proto vždy správné (následky jsou vždy nejisté). Pro nás je důležité, že mezi strategie, které redukuje neurčitost, patří stabilní pracovní kariéra, sňatek nebo rodičovství. Rodičovství přispívá k redukci neurčitosti a pro některé ženy může být nejefektivnější volbou, zatímco jiné mohou preferovat jiné strategie (např. kariéru) a dítě pro ně nemusí mít z hlediska této teorie příliš velkou hodnotu [Rabušic 2001: 154–166]. Při rozhodování, zda dítě mít, se zvažují přímé náklady (finanční výdaje) a náklady ztracených příležitostí, které představují čas potřebný k výchově dítěte na úkor jiných aktivit (např. kariéry) [Hašková 2009: 43]. Hodnota dítěte je tedy nízká, pokud mají aktéři jiný efektivnější způsob, jakým mohou naplnit své potřeby (např. ve stabilním partnerském vztahu nebo v manželství nebo seberealizací v zaměstnání), a vysoká pokud jej nemají.

Podle teorie individualizace a kulturní změny došlo ve společnosti s nástupem postindustrialismu k posunům v normách a postojích. Společnost se více přiklonila k individualismu, který směřuje pozornost na jednotlivce a jeho seberealizaci v životě [Rabušic 2001: 177]. Lidé se odklánějí od materialistických hodnot a směřují k hodnotám postmaterialistickým, kdy je pro ně důležitá kvalita života, sebevyjádření a autonomie [Hašková 2009: 40]. V tradiční společnosti byly společenské normy a vzorce chování závazné pro celou společnost a také reprodukční chování proto bylo u všech velmi podobné [Rabušic 2001: 179]. Podle teorie individualizace a kulturní změny je pokles porodnosti způsoben rostoucími možnostmi a více způsoby seberealizace, přičemž se rodičovství stává jen jednou z dalších možností [van de Kaa 1996; Surkyn, Lesthaeghe 2004 in Hašková, Pospíšilová 2020: 137]. Začíná se odlišovat reprodukční chování a zejména časování rodičovství a hodnotové preference, které s ním souvisí. S větší svobodou rozhodování se rodičovství stává jen jedním ze způsobů formování životních drah a přestává být závaznou celospolečenskou normou [Hašková, Pospíšilová 2020: 137].

Podle teorie individualismu a kulturní změny by měli být nositelé nových liberálních hodnot lidé s vysokým socioekonomickým postavením (a tedy s vysokoškolským vzděláním), kteří by se díky větší ekonomické nezávislosti a důrazu na osobní autonomii častěji odkláněli od normy rodičovství a normy dvoudětné rodiny. Vliv na odchýlení se od normy rodičovství by teoreticky mohlo mít také místo bydliště. Předpokládá se, že lidé žijící ve městě by mohli ve srovnání s lidmi žijícími na vesnici plánovat méně dětí. Důvodem jsou slabší sociální vazby a

nižší sociální kontrola ve městě a větší tolerance při odchýlení se od norem. Tento vliv zatím nebyl jednoznačně potvrzen [Hašková, Pospíšilová 2020: 137].

Lidé s vysokoškolským vzděláním jsou nositeli liberálních postojů, odklání se od tradičních hodnot a více směřují k individualismu. Přesto to jsou právě vysokoškolsky vzdělaní, kteří spíše udržují tradiční institucionální formu rodiny a mají častěji děti v manželství než mimo něj. Výše vzdělání má také pozitivní vliv na stabilitu vztahu a partnerské vztahy vysokoškolsky vzdělaných párů jsou tak více stabilnější. U lidí s nízkým vzděláním naproti tomu bývají partnerské vztahy méně stabilní a více dětí se narodí mimo manželství. Počet narozených dětí je u nich ze všech vzdělanostních skupin přesto největší. Působení tohoto vlivu vzdělání jsme schopni pozorovat díky tomu, že si lidé často vybírají své partnery ze stejného sociálního prostředí a se stejným vzděláním [Hamplová, Katrňák 2018: 91–92].

Stabilita partnerského vztahu může významným způsobem ovlivnit plánování rodičovství a počet narozených dětí. Jedním z indikátorů stability vztahu je rozvodovost. Platí, že čím je nižší věk při vstupu do manželství, tím větší riziko rozvodu [Fučík 2018: 114]. Vliv věku při sňatku má odlišný vliv pro jednotlivé vzdělanostní skupiny. U lidí s vyšším vzděláním nemá výše věku na rozvodovost velký vliv - větší stabilita vztahu a tím i menší rozvodovost je ovlivněná vzděláním, ne věkem. U lidí s nízkým vzděláním je to naopak. Míru rozvodovosti je může být určena mimo jiné ovlivněná jejich věkem při sňatku, ne vzděláním. Čím nižší věk, tím je riziko rozvodu vyšší, se stoupajícím věkem naopak riziko výrazně klesá. Vliv vzdělání na rozvodovost má tedy největší vliv na partnery v nízkém věku. Se stoupajícím věkem tento vliv klesá, ale přesto je stále patrný. Čím vyšší vzdělání, tím menší rozvodovost. Vysokoškolsky vzdělaní partneři mají nejstabilnější manželství, nejvíce rozvodů dochází u párů, z nichž má alespoň jeden základní vzdělání [Fučík 2018: 114–116].

Data naznačují, že rozdíly v rozvodovosti u jednotlivých vzdělanostních skupin nejsou zapříčiněné odlišnými postoji k rozvodům. Přestože se lidé s vysokoškolským vzděláním rozvádí nejméně, není to důsledkem odmítavého postoje k rozvodu. Ženy naopak souhlasí s možností rozvodu v případě nefungujícího vztahu. Rozdíly mezi vzdělanostními skupinami jsou tedy důsledkem jiných okolností [Fučík 2018: 117–120].

Svobodné matky jsou nejčastěji ženy s nízkým třídním postavením, nízkým vzděláním a nedostatečnými ekonomickými zdroji [Kocourková, Rabušic 2006: 54]. Počet dětí narozených

mimo manželství začal narůstat počátkem 90. let a v roce 2020 dosáhl 48 % [ČSÚ 2022a]. Podle některých výzkumů je zvýšení počtu svobodných matek důsledkem sociální politiky státu. Díky způsobu nastavení vyplácení sociálních dávek je ekonomicky výhodnější pro rodiny s nízkými příjmy žít nesezdaně [Kocourková, Rabušic 2006: 48].

1.3 Pracovní sféra

Další oblastí, na kterou má vzdělání v souvislosti s reprodukcí významný vliv, je pracovní sféra. Lidé s vysokoškolským vzděláním mívají lepší zaměstnání a je mezi nimi nižší nezaměstnanost. Mají v průměru vyšší příjmy než lidé s nižším stupněm vzdělání [Doseděl, Katrňák 2017: 713]. Ženy mají podle výzkumů o 23 % nižší příjem než muži se stejným věkem a vzděláním pracující ve stejné pracovní sféře [Doseděl, Katrňák 2017: 711].

Tato skutečnost může mít podle ekonomické teorie dva různé a protikladné důsledky. Vyšší příjmy by měly podporovat reprodukční plány a chování, protože zajišťují partnerům lepší materiální zabezpečení a stabilnější pozici na trhu práce, kdy je menší riziko náhlé ztráty pracovní pozice a vytváří tak lepší podmínky pro výchovu dítěte. Jiná myšlenka teorie říká, že čím vyšší příjmy a pozice na trhu práce, tím větší ztrátu by žena utrpěla, kdyby musela kvůli rodičovství svou kariéru přerušit, proto je větší pravděpodobnost menšího počtu dětí [Hašková, Pospíšilová 2020: 136].

Vzdělání také ovlivňuje kariérní dráhy a s tím související rozhodování o různých způsobech kombinování rodinného a pracovního života, nebo upřednostnění jednoho na úkor druhého [Hamplová, Rychtaříková, Pikálková 2003: 46]. Ženy, které plánují založit rodinu a zároveň se uplatnit v pracovní sféře, musí uvažovat nad tím, jaké mají možnosti tyto oblasti kombinovat.

Můžeme zde uplatnit teorii racionální volby a teorii hodnoty dítěte. Teorie racionální volby vychází z ekonomie a předpokládá, že lidé do jisté míry jednají vždy účelově racionálně a rozhodují se na základě kalkulu, pomocí kterého se snaží co nejlépe naplnit své potřeby a zájmy. Vždy se snaží o maximalizaci zisku pomocí zvažování nákladů a zisků, které plynou z možných rozhodnutí. Zároveň platí, že zdroje pro uspokojení potřeb jsou omezené a proto musí pečlivě zvažovat, které z nich si vybere [Rabušic 2001: 114]. Při tomto rozhodování a

zvažování nákladů a zisků hraje velkou roli hodnota dítěte, která je v tomto kontextu vysoká, pokud práce ženu nenaplňuje a pokud jsou ušlé zisky z práce nízké [Rabušic 2001: 154–166]. Ženy s vysokoškolským vzděláním by podle této teorie měly spíše upřednostňovat kariéru na úkor dětí. Výše vzdělání by tedy z této perspektivy měla mít negativní vliv na počet dětí [Hamplová, Katrňák 2018: 91–92].

Žena se může rozhodnout upřednostnit rodinu nebo zaměstnání, nebo se snažit obě sféry zkombinovat. Snažit se sladit rodinu a kariéru je ovšem pro ženy v České republice velmi obtížné, kvůli genderové struktuře a tradičnímu rozdělení genderových rolí, které určují dělbu práce v rodině a nastavení trhu práce. V České republice je rozpor mezi vyšší genderovou rovností ve veřejné sféře a nízkou úrovní genderové rovnosti v soukromé sféře, kde převažuje tradiční dělba mužských a ženských rolí - muž jako živitel rodiny a žena jako pečovatelka o rodinu. Sociální politika státu nedovoluje ženám vhodně kombinovat zaměstnání s rodinným životem a to se odráží i v reprodukčních preferencích mladých lidí (zejména těch s vysokoškolským vzděláním) [Hašková 2009: 213–214].

V posledních jedenácti letech se v České republice sice výrazně zvýšila úhrnná plodnost, ale stále platí, že u žen se středním vzděláním bez maturity nebo vyšším s rostoucím vzděláním klesá průměrný počet dětí [ČSÚ 2022d]. V severských zemích je ve srovnání s Českou republikou větší genderová a sociální rovnost. Státy se snaží zavádět opatření, která snižují náklady obětovaných příležitostí při zakládání rodiny, a podporovat muže a ženy v pracovní sféře i ve výchově dětí [Jalovaara et. al: 2018]. Provedené výzkumy potvrzují, že v severských zemích na rozdíl od jiných se rozdílnosti žen v plodnosti podle vzdělání po čase snížily [Andersson; Kravdal, Rindfuss; Miettinen et al. in Jalovaara et. al: 2018]. Se vzrůstajícím počtem žen s vysokoškolským vzděláním a zvyšující se genderové rovnosti ve veřejné i soukromé sféře je možné, že Česká republika bude postupem času následovat příklad severských zemí a dojde ke snížení rozdílů v reprodukčním chování žen podle vzdělání.

Ženy mají různé postoje ke vztahu mateřství a zaměstnání, které jsou často ovlivněné úrovní vzdělání. Kvůli genderové struktuře společnosti ve většině případů zůstává s dítětem doma žena, která tak přichází o příjem, příležitost participovat na trhu práce a možnost dále rozvíjet svou kariéru. Podle tohoto vysvětlení mají ženy s vyšším vzděláním méně dětí,

protože při přerušení kariéry ztrácejí více než ženy s nízkým vzděláním. Ženy s vysokoškolským vzděláním mají na trhu práce více možností seberealizace a větší ambice i příjem, a ztráta je pro ně při založení rodiny větší [Hašková 2009: 87–89].

Důležitý je také vliv rodinné politiky, socioekonomická situace rodiny a otevřenost příležitostí pro ženy ve veřejné sféře. U různých žen je efekt mateřství na zaměstnání odlišný a také dávají různou míru důrazu na zachování své pozice na trhu práce. Při plánování rodičovství ve vztahu k práci je důležitá dostupnost institucionálních možností kombinovat rodinnou a pracovní sféru života. Hana Hašková [2009] ve své knize rozlišuje podle postojů k plánování rodičovství ve vztahu k zaměstnání dva typy žen. Ženy zvažující kombinování práce a mateřství, které rodičovství vnímají jako zásadní životní přechod, který ale neznamena zásadní přerušení výkonu jejich zaměstnání. Druhá skupina žen pokládá mateřství za milník v jejich životě, který ukončuje jednu etapu jejich života (včetně zaměstnání) a začíná novou. Nemají jasnou představu o jejich dalším pracovním životě a potřeba přemýšlet o kombinování rodinné a pracovní sféry není nutně součástí rozhodování o vstupu do rodičovství [Hašková 2009: 185–189].

Napětí mezi sférou rodinnou a pracovní se projevuje zejména v době, kdy jsou v rodinách malé děti a je tedy třeba poskytnout jim odpovídající péči, jejíž zajištění ve většině případů leží na ženě. Tento rozpor je velmi dobře patrný z toho, že nemalý podíl osob bez rozdílu věku vnímá období domácí péče o malé děti jako situaci, která může vážně ohrozit pracovní kariéru ženy. Zároveň se však nadpoloviční většina dotazovaných domnívá, že předškolní děti trpí, jestliže je jejich matka zaměstnaná. K tomuto názoru se častěji přiklánějí lidé s nejnižším vzděláním [Höhne et al. 2010: 66].

Pro většinu lidí je při plánování dítěte důležité uvažovat o své pracovní kariéře a profesních plánech a je to zejména důležité pro mladé a bezdětné lidi [Höhne et al. 2010: 81]. Lidé s nízkým vzděláním více preferují finanční podporu (mateřská a rodičovská dovolená, porodné), protože mají menší příjmy než lidé s vyšším vzděláním a dochází u nich k menším ztrátám při upřednostnění rodinného života na úkor pracovního. Vysokoškolsky vzdělaní lidé by naopak více uvítali větší dostupnost a výběr zařízení a služeb péče o děti, které by jim usnadnili sladění pracovního a rodinného života, popřípadě návrat na pracovní trh. Více souhlasí také s tím, aby stát jako formu podpory rodičům vytvářel podmínky na pracovním

trhu, které by byly vhodné pro matky s malými dětmi, a umožnily by jim lépe skloubit pracovní a rodinný život a lépe se uplatnit i v pracovní sféře (např. možnost zkrácení úvazku, pružná pracovní doba, atd.) [Höhne et al. 2010: 88–92].

Česká republika spolu s Německem, Slovenskem a Maďarskem patří v Evropě mezi země s nejvyšší mírou negativního vlivu mateřství na zaměstnanost žen. Tento vliv začal v České republice výrazně zesilovat během druhé poloviny 90. let kvůli celkovému nárůstu nezaměstnanosti, ale také kvůli restrukturalizací trhu práce a ubývání míst v institucionálních zařízeních pro péči o malé děti a prodloužením rodičovského příspěvku na čtyři roky. Doba, po kterou je garantovaná možnost se po rodičovské dovolené vrátit na své původní pracovní místo je však jen tři roky [Hašková 2009: 198]. Tato legislativa se v České republice v praxi příliš neuplatňuje, protože ji zaměstnavatelé obcházejí, nebo kvůli tomu, že se ženy rozhodnou tuto možnost nevyužít [Hašková 2009: 200]. Prodloužení rodičovské dovolené je příkladem toho, jak institucionální rámec České republiky podporuje tradiční rozdělení genderových rolí a zároveň tím ztěžuje kombinování rodinného a pracovního života, protože nízká dostupnost institucionální péče o předškolní děti dále omezuje ženám možnosti sladit pracovní a rodinný život [Kuchařová et. al 2006 in Hašková 2009: 197].

Ve skutečnosti ženy po většinu doby trvání rodičovské dovolené považují za ideální vůbec nepracovat a věnovat se výchově a péči o dítě. Matek s dítětem starým 6–11 měsíců je s tímto názorem převážná většina (90 %), mezi matkami s dětmi do jednoho roku do dvou let je 75 % a s dětmi od dvou do tří let 50 %. Matky s dětmi ve věku 3–4 let uvádí už většinou jako ideální částečný nebo celý úvazek [Barvíková et. al 2018].

Matky v české společnosti mají různé postoje k zajištění péče o předškolní a různé představy o tom, které z nich jsou pro děti nejlepší. Podle výzkumů české matky u dětí do tří let dávají přednost vlastní péči o dítě, u dětí od dvou do tří let mohou některé matky raději volit střídavou péči, která je preferovaná v cca v desetině případů. Další způsoby péči o děti v tomto věku (pomoc od prarodičů nebo jiných příbuzných, vzájemná výpomoc s hlídáním s jinými rodiči nebo přáteli, placené hlídání, umístění dětí do jeslí nebo mateřských škol) se v české společnosti neobjevují téměř vůbec. U dětí ve věku tří až čtyř let je podíl matek, které preferují zůstat s dítětem na rodičovské dovolené, a které pro dítě raději zvolí mateřskou školu jako formu péče, je téměř vyrovnaný. U dětí starších čtyř let je ve většinově

preferovaná institucionální péče o děti. Ženy se v těchto postojích ve většině případů shodují se svými partnery [Höhne et al. 2010: 73].

Skutečné péče o děti se převážně shoduje s uvedenými postoji matek. U dětí do tří let je nejvíce preferovaná vlastní péče matkou, která je na mateřské a potom na rodičovské dovolené, což se shoduje se skutečnou péčí. U střídání rodičů na rodičovské dovolené a u umístění dětí do institucionální péče (děti ve věku 3–4 roky) jsou malé rozdíly mezi představami a realitou. Ženy by ideálně chtěly více praktikovat střídavou péči, než jak je tomu ve skutečnosti, a o něco méně umisťovat děti do mateřských škol [Höhne et al. 2010: 74–75].

Co se týče délky rodičovské dovolené, většina matek zůstává doma s dětmi alespoň tři roky. Ženy s vysokoškolským vzděláním se častěji vrací do zaměstnání dříve, často ještě předtím, než dítě dosáhne tří roků, kdy končí garance předešlého pracovního místa. Ženy s nízkým vzděláním zůstávají s dítětem na rodičovské dovolené nejdéle (často celé čtyři roky) [Höhne et al. 2010: 76]. České ženy obecně ve srovnání s jinými evropskými zeměmi preferují nejdelší rodičovskou dovolenou. 40 % žen považuje za ideální délku rodičovské dovolené 36 měsíců a 35 % žen 37 měsíců a více. Pro porovnání ženy např. z Francie, Polska, Německa a Švédska preferují většinou rodičovskou dovolenou trvající 0–23 měsíců (70 % žen) [Šalamounová, Hamplová 2015].

1.4 Reprodukční plány a skutečný počet dětí

V předchozích kapitolách jsem popsala, jakým způsobem může mít vzdělání vliv na formování hodnotových postojů a přístupů k rodičovství a jeho plánování. Vzdělání ovšem neovlivňuje jen postoje k rodičovství a kolik je pro ženu ideální počet dětí. Skutečný počet dětí, které žena porodí, může být vlivem vzdělání nakonec jiný, než si původně přála a plánovala.

Podle dat ze zahraničních panelových šetření individuální preference počtu dětí velmi často není totožná se skutečným počtem narozených dětí, protože se preference během života mění. Se zvyšujícím se věkem se snižuje počet preferovaných/plánovaných dětí. U lidí ve vyšším věku se také preference a plány ohledně počtu dětí více shodují s jejich skutečným

počtem dětí v budoucnu, protože starší páry plánují rodičovství v kratším časovém úseku než mladší [Hašková 2009: 119].

Kromě rozdílu v počtu dětí, které žena chce, můžeme rozdíl mezi vzdělanostními skupinami vysvětlit rozporem mezi přáním mít určitý počet dětí, a skutečností, kdy tato idea nemusí být naplněna. Podle tohoto vysvětlení mají ženy s nízkým vzděláním více dětí, než původně zamýšlely, protože mají více neplánovaných nebo nechtěných dětí než ženy s vyšším vzděláním. První dítě podle výzkumů plánuje jen 52 % žen s nízkým vzděláním, zatímco podíl u vysokoškolaček je 70 %. Důvodem může být horší dostupnost antikoncepce, nižší důvěra ve vlastní jednání a vyšší životní nejistota žen, která se odvíjí od nízkého sociálního statusu související s nízkým vzděláním. Ženy s vyšším vzděláním mají naopak méně dětí, než by si přály, kvůli odlišnému časování rodičovství a jeho odkládání do vyššího věku, které lze vysvětlit teorií životních drah [Fučík, Chromková Manea 2014: 38–39].

Podle teorie životních drah na sebe jednotlivé události v životě navazují a odložení jedné vede k posunu i ostatních. Vzdělání má významný vliv na časování jednotlivých životních přechodů mezi událostmi z několika důvodů. Během studia je omezena možnost participace na pracovním trhu a proto je v tomto období typická jistá míra ekonomické nejistoty, která může vést k odkladu rodičovství. Dalším důvodem je náročnost spojení studia a výchovy dítěte. S rostoucí délkou studia se tedy zvyšuje i věk, ve kterém ženy vstupují do manželství a protože na sebe životní události navazují, znamená to i odklad rodičovství do pozdějšího věku. Z tohoto důvodu ženy vždy nemusí stihnout porodit počet dětí, který původně plánovaly [Hamplová, Katrňák 2018: 91–92]. Prodlužuje se délka studia, ale interval mezi ukončením studia a narozením prvního dítěte zůstává u jednotlivých skupin téměř stejný, přičemž je nejdelší u žen se středoškolským vzděláním [Fučík, Chromková Manea 2014: 50]. Je také možné, že kauzální vztah funguje opačným způsobem, kdy žena kvůli časnému rodičovství zkrátí délku plánovaného studia [Fučík, Chromková Manea 2014: 38].

Jiný výzkum ukázal, že interval mezi ukončením studia a narozením prvního dítěte stoupá s rostoucím vzděláním. Po ukončení studia vstup do rodičovství nejdéle odkládají ženy s vysokoškolským vzděláním, protože mají vysoké náklady obětovaných příležitostí, vysoké požadavky na partnera, liberální hodnoty a jsou nejodolnější vůči sociálnímu tlaku. Ženy se

základním vzděláním kvůli opačným důvodům odkládají mateřství po ukončení studia nejméně [Sobotka in Fučík, Chromková Manea 2014: 37].

2. Empirická část

Pro provedení sekundární analýzy jsem použila data z Českého sociálněvědního datového archivu, konkrétně datové soubory výzkumů Českého panelového šetření domácností (CHPS) ze 3. a 4. vlny, které byly provedené v letech 2017 a 2018. Většina dat použitých v této práci pochází ze 4. vlny dotazníkového šetření (2018). Výjimkou jsou data o ideálním počtu dětí. Výzkumy CHPS byly prováděné výběrovým šetřením, ve kterém byly mezi lety 2015–2019 celkem v pěti vlnách opakovaně dotazovány náhodně vybrané domácnosti žijící v České republice. Celkový počet dotazovaných domácností byl ve 3. vlně 3 616 (z toho dotazník vyplnilo 5 020 žen) a ve 4. vlně 3 188 (dotazník vyplnilo 4 508 žen).

Proměnná nejvyššího dosaženého vzdělání byla z důvodu malého zastoupení odpovědí žen s některými typy vzdělání rozdělena do kategorií následujícím způsobem: základní vzdělání, střední vzdělání bez maturity (do kterého jsem zahrnula vyučení bez maturity a střední vzdělání bez maturity), střední vzdělání s maturitou (vyučení s maturitou, střední odborné s maturitou, střední všeobecné s maturitou a vyšší odborné vzdělání). Vyšší odborné vzdělání jsem zahrnula mezi středoškolské kvůli malému zastoupení respondentek s tímto vzděláním. Ve vysokoškolském vzdělání jsou zařazené respondentky s bakalářským, magisterským a doktorským titulem.

Respondentky jsem dále rozdělila podle věku do dvou skupin. V jedné skupině jsou ženy ve věkovém rozmezí 18–45 let, ve druhé jsou ženy nad 45 let. Věkové skupiny jsou jen dvě kvůli malému množství zastoupení určitých věkových skupin v některých odpovědích. Hranice 45 let byla stanovena jako věk, ve kterém se typicky ukončuje reprodukce žen [ČSÚ 2013].

Hlavním zaměřením této práce je zjistit, jestli existují rozdíly v reprodukčním chování a v postojích žen podle různého stupně dosaženého vzdělání. Pro analýzu dat jsem stanovila hypotézy, pomocí kterých chci zjistit a porovnat ideální počet dětí se skutečným:

H1: Ženy s nižším vzděláním mají více dětí než ženy s vyšším vzděláním.

H2: Pro ženy s nižším vzděláním je ideální počet dětí větší než pro ženy s vyšším vzděláním.

H3: Největší rozpor mezi ideálním a skutečným počtem dětí je u žen s vysokoškolským vzděláním.

Ve zbývajících hypotézách se zaměřuji na rozdíly v postojích a hodnotách, které souvisí s reprodukčním chováním:

H4: Ženy s nižším vzděláním častěji vnímají děti jako naplnění nebo smysl jejich života než ženy s vyšším vzděláním.

H5: U žen s nižším vzděláním je důvodem pro rozhodnutí nemít dítě nestálost nebo nestabilita partnerského vztahu anebo špatné finanční zabezpečení častější než u žen s vyšším vzděláním.

H6: Ženy s vyšším vzděláním se častěji rozhodují nemít dítě kvůli upřednostnění svého zaměstnání a zálib než ženy s nižším vzděláním.

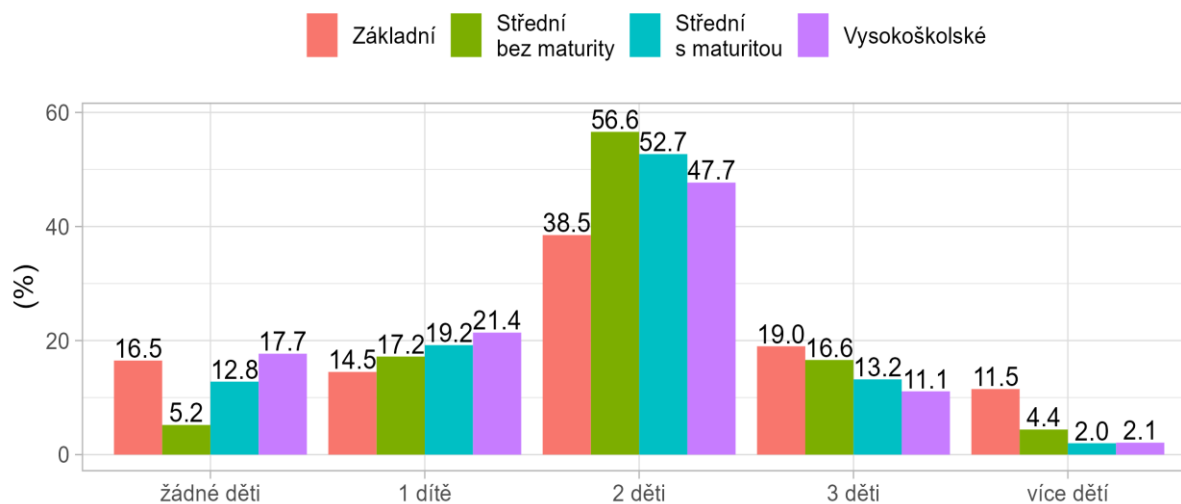
2.1 Skutečný počet dětí

V první hypotéze ověřuji, jestli ženy s nižším vzděláním mají více dětí než ženy s vyšším vzděláním. V grafu 1 můžeme vidět rozdíly v celkovém počtu dětí žen s různým vzděláním. Ve všech skupinách mají ženy bez ohledu na vzdělání nejčastěji dvě biologické děti. Mezi nimi mají dvě děti nejčastěji ženy se středoškolským vzděláním (ženy bez maturity 56,6 %, ženy s maturitou 52,2 %), po nich následují ženy s vysokoškolským vzděláním, mezi kterými má dvě děti 47,7 % respondentek. Skupinou, ve které mají ženy dvě děti nejméně, jsou ženy se základním vzděláním (38,5 %).

Nejvíce bezdětných žen můžeme sledovat u žen se základním (16,5 %) a vysokoškolským vzděláním (17,7 %). Nejméně bezdětných žen je mezi středoškolačkami bez maturity (5,2 %). Bezdětné středoškolačky s maturitou se počtem více přibližují ženám s vysokoškolským vzděláním (12,8 %). Zastoupení žen s jedním dítětem, je ve všech skupinách podobný, ale mírně se zvyšuje s rostoucí úrovní vzdělání. U žen se třemi dětmi se naopak s rostoucí úrovní snižuje počet žen s tímto počtem dětí (žen se základním vzděláním je 19,0 %, žen s

vysokoškolským vzděláním je 11,1 %). U žen s více než třemi dětmi jsou významně zastoupené jen ženy se základním vzděláním (11,5 %).

Graf 1: Počet biologických dětí podle vzdělání

(n = 2442)

(Graf 1, zdroj dat: CHPS 2021)

Pro testování vztahu vzdělání a skutečného počtu dětí jsem použila Welchovu ANOVU, jejíž výsledky potvrdily významnost vztahu vzdělání a skutečného počtu dětí ($p = 0,00$). Pro ověření vztahu mezi jednotlivými skupinami jsem použila Games-Howellův test. Rozdíl mezi ženami se základním a středním vzděláním bez maturity není statisticky významný ($p = 1,00$), takže se podobají v počtu dětí, které mají. Rozdíly mezi ostatními skupinami jsou všechny statisticky významné. Největší rozdíly v počtu dětí jsou mezi ženami se základním a vysokoškolským vzděláním ($p = 0,00$), mezi středním vzděláním bez maturity a vysokoškolským ($p = 0,00$), a středním vzděláním s maturitou a bez maturity ($p = 0,00$). Méně významné rozdíly byly nalezeny mezi ženami se základním a vzděláním s maturitou ($p = 0,038$) a vzděláním s maturitou a vysokoškolským ($p = 0,045$), které se v počtech dětí více přibližují.

Kromě žen se základním vzděláním můžeme říci, že vzdělání působí na celkový počet dětí negativním způsobem - s rostoucím vzděláním stoupá počet žen s jedním nebo žádným dítětem, a klesá počet žen se dvěma, třemi a více dětmi. Rozdíly v podílech mezi různými vzdělanostními skupinami jsou v řádech procentních bodů. Výjimkou jsou bezdětné ženy se základním vzděláním, kterých je po vysokoškolačkách nejpočetnější (rozdíl mezi nimi je nepatrný - 1,2 %). Podobně je tomu i u žen se dvěma dětmi se základním vzděláním.

Počet dětí může být ovlivněn také věkem. Zejména vyšší počet bezdětných žen se základním vzděláním může být způsoben spíše nízkým věkem respondentek než jejich vzděláním. Také u žen s vysokoškolským vzděláním může být nízký počet dětí způsoben odkládáním rodičovství do pozdějšího věku. Když se podíváme na další graf 2, který znázorňuje rozložení zastoupení žen podle vzdělání a navíc i podle věku, zjistíme, že u žen nad 45 let je rozložení velmi podobné předešlému grafu. Výjimkou jsou bezdětné ženy, které jsou téměř všechny zastoupeny jen v mladší věkové skupině. Starší ženy mají častěji dvě nebo tři děti, mladší zase dvě nebo žádné dítě.

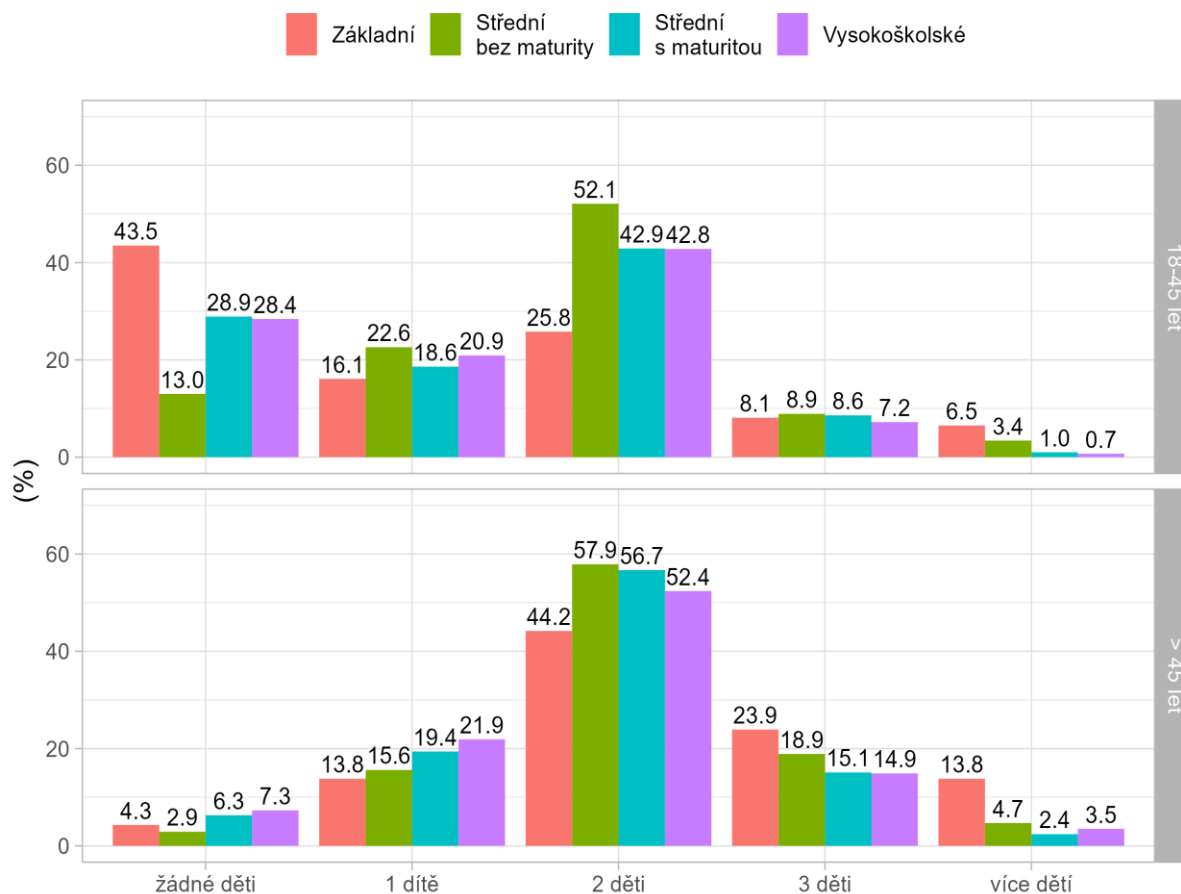
U žen nad 45 let jsou největší rozdíly mezi ženami se základním a vysokoškolským vzděláním, které mají žádné, jedno, tři nebo tři a více dětí. Můžeme tu pozorovat postupně stoupající negativní vliv vzdělání na počet dětí. Výjimku tvoří ženy se dvěma dětmi, u kterých je možné pozorovat největší rozdíly zastoupení jednotlivých typů vzdělání. Mezi nimi je nejméně žen se základním vzděláním (44,2 %) a nejvíce žen se středním vzděláním bez maturity (57,9 %).

Největší rozdíly podle vzdělání jsou u mladších žen, a to v bezdětnosti a dvoudětné rodině. Nejvíce se liší ženy se základním a středním vzděláním bez maturity. Mezi ženami se základním vzděláním je nejvíce bezdětných (43,5 %) a nejméně se dvěma dětmi (25,8 %). Mezi ženami bez maturity je naopak nejméně bezdětných (13,0 %) a nejvíce se dvěma dětmi (52,1 %). Počet žen s maturitou a vysokoškolským vzděláním je stejný (cca 28 % bezdětných, 43 % se dvěma dětmi).

Pro testování vztahu věku a skutečného počtu dětí jsem opět použila Welchovu ANOVU, jejíž výsledky potvrdily významnost vztahu věku a skutečného počtu dětí ($p = 0,00$). Byl tedy potvrzen vliv vzdělání i věku na počet biologických dětí žen. Nejvíce se v počtu dětí liší ženy se základním a vysokoškolským vzděláním. Nejbliže k sobě naopak mají ženy se základním vzděláním s ženami se středním bez maturity, a ženy s maturitou s ženami s vysokoškolským vzděláním. Celkově můžeme říci, že mezi ženami s nižším vzděláním je více žen se dvěma, třemi, nebo více dětmi, a mezi ženami s vyšším vzděláním je více žen, které mají jedno nebo žádné dítě. Se stoupajícím vzděláním klesá počet dětí – ženy se základním vzděláním mají v průměru 1,98 dětí, u žen se středním vzděláním bez maturity je průměr 1,99, u žen s maturitou 1,73 a u žen s vysokoškolským vzděláním 1,59. Výjimkou jsou ženy se základním vzděláním, které ze všech žen mají dvě děti nejméně často a je mezi nimi stejné zastoupení

bezdětných jako u vysokoškolaček. Druhá hypotéza tedy byla potvrzená – s vyšší úrovní vzdělání klesá počet narozených dětí.

Graf 2: Počet biologických dětí podle věku a vzdělání

(n = 2442)

(Graf 2, zdroj dat: CHPS 2021)

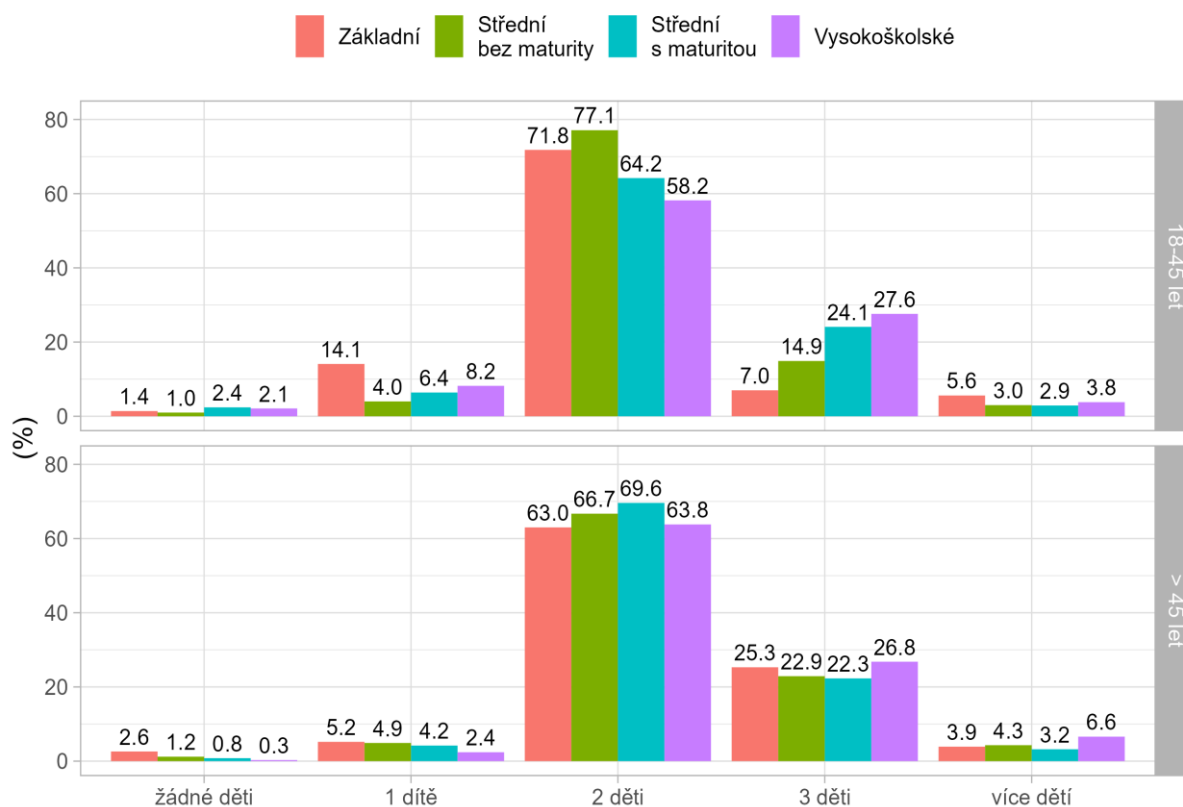
2.2 Ideální počet dětí

Ve druhé hypotéze testuji vliv vzdělání žen na jejich názory o ideálním počtu dětí, které by chtěly během svého života mít. V hypotéze předpokládám, že ženy s nižším vzděláním by ideálně chtěly více dětí než ženy s vyšším vzděláním.

V grafu 3 vidíme, že ženy obecně nejčastěji považují dvě děti za ideální počet, které by chtěly v životě mít. Tato ideová norma je společná pro převážnou většinu žen, četnost jejich zastoupení se podle skupin pohybuje mezi 58 a 77 %. Druhý nejčastější počet dětí, který ženy považují za ideální, jsou tři děti. Ostatní počty dětí (žádné, jedno, více než tři děti) uvádí jen nepatrný podíl žen. Výjimkou jsou mladší ženy se základním vzděláním, které ze všech skupin nejčastěji uvádějí jako ideální počet dětí jedno dítě (14,1 %).

U žen starších 45 let nejsou mezi ženami s různým vzděláním téměř žádné rozdíly v počtu dětí, které by chtěly ideálně mít. Více než 60 % žen bez ohledu na vzdělání vnímá dvě děti jako ideální počet a pro více než 20 % žen je ideální počet dětí tři. U žen ve věkovém rozmezí 18–45 let můžeme podle vzdělání pozorovat větší rozdíly. Ženy v mladší věkové kategorii nejčastěji považují dvě děti za ideální, pokud mají střední vzdělání bez maturity (77,1 %) a nebo základní vzdělání (71,8 %). Nejmenší podíl žen s tímto názorem je mezi ženami s vysokoškolským vzděláním (58,2 %). Tyto ženy však také nejčastěji ve srovnání s ostatními skupinami uvedly tři děti jako ideální počet, které by chtěly mít (27,6 %), a tím se výrazněji odlišují od žen se základním a středním vzděláním bez maturity, mezi kterými by chtělo tři děti menší podíl žen (7,0 a 14,9 %). Ženy se středním vzděláním s maturitou se v názorech na ideální počet dětí přibližují více k ženám s vysokoškolským než k ženám se středním vzděláním bez maturity.

Graf 3: Ideální počet dětí podle věku a vzdělání

(n = 2768)

(Graf 3, zdroj dat: CHPS 2019)

Pro testování vztahu vzdělání a ideálního počtu dětí jsem použila Welchovu ANOVU, která potvrdila statistickou významnost vztahu vzdělání a skutečného počtu dětí ($p = 0,045$). Pro

ověření vztahu mezi jednotlivými skupinami jsem použila Games-Howellův test. Po provedení byla zjištěna významnost rozdílů jen mezi středním vzděláním s maturitou a vysokoškolským vzděláním ($p = 0,039$). Při testování vztahu věku a ideálního počtu dětí pomocí Welchovy ANOVY byla vypočítaná p hodnota 0,005.

Při testování druhé hypotézy byl potvrzen vztah vzdělání a názoru žen o ideálním počtu dětí, které by chtěly během svého života mít. Statisticky významné rozdíly byly nalezeny jen u žen s maturitním a vysokoškolským vzděláním. Pro ženy s vysokoškolským a středním vzděláním s maturitou jsou dvě děti ideální počet méně často, než pro ženy se základním a středním vzděláním. Na druhou stranu častěji uvádí jako ideální počet tři děti. Ženy se základním vzděláním zase uvádí o něco častěji jen jedno dítě. Přestože Welchova ANOVA potvrdila statistickou významnost rozdílů podle vzdělání, nebyl potvrzen předpokládaný negativní vztah vzdělání na vnímání ideálního počtu dětí uvedený v hypotéze.

2.3 Rozdíl mezi ideálním a skutečným počtem dětí

Ve třetí hypotéze zjišťuji, jestli existují rozpory mezi ideálním a skutečným počtem dětí, a jestli jsou větší u žen s vysokoškolským vzděláním. Když spolu porovnáme grafy z předchozích hypotéz, zjistíme, že ženy mají ve skutečnosti často méně dětí, než by si ideálně přály. Ženy jsou častěji bezdětné a častěji mají jen jedno dítě, než uvádí jako ideální stav. Naopak ve skutečnosti má méně žen dvě, tři, nebo více než tři děti, než je počet žen, které je považuje za ideální.

Většina žen ve starší i v mladší věkové kategorii považuje dvě děti za ideální počet, ale skutečný počet dětí se často liší podle vzdělání i podle věku (tab. 1, 2). Nejvíce se tomuto ideálu přibližují ženy se středním a vysokoškolským vzděláním, u kterých je rozdíl mezi zastoupením žen, které si přejí dvě děti a těmi, které je skutečně mají (13–15 %). Největší rozpory mezi ideálem a skutečností můžeme sledovat u žen se základním vzděláním, mezi kterými chce mít dvě děti 65,8 % žen, ale má ho jen 38,5 % (rozdíl 27,3 %). Převážná většina žen, které mají méně než dvě děti, je mezi mladšími ženami. Ostatní ženy mají oproti ideálu dvě děti také méně často a nejsou mezi nimi velké rozdíly. Když srovnáme ženy podle věku, zjistíme, že rozpory jsou výrazně větší u mladších žen, s výjimkou žen s vysokoškolským

vzděláním, u kterých se mladší i starší ženy v četnosti podobají. Se stoupajícím vzděláním klesají mezi staršími a mladšími ženami rozdíly v míře rozporu skutečnosti a ideálu.

Druhý nejčastější počet dětí, které ženy uvádí jako ideální, jsou tři děti. Podíl žen, které chtějí mít ideálně tento počet dětí, se u žen se základním a středním vzděláním bez maturity téměř shoduje s počtem žen, které je skutečně mají. U žen s maturitou a vysokoškolským vzděláním se objevuje větší rozpor mezi ideálním a skutečným počtem dětí - počet žen se třemi dětmi je ve skutečnosti menší. Rozpor je o něco větší u mladších žen.

Ženy, pro které je ideální nemít žádné dítě, jedno, nebo více než tři děti jsou nejméně zastoupené. U bezdětných žen jsou větší rozpory u žen se základním, středním s maturitou a vysokoškolským vzděláním (bezdětných je přibližně o 12 - 17 % více žen, než je počet žen, které bezdětnost uvádí jako ideální). U žen se středním vzděláním bez maturity není téměř žádný rozpor mezi skutečností a ideálem. Rozdíly jsou zejména u mladších žen, které ještě nemusí mít ukončenou reprodukční dráhu, a které tak mohou mít děti až v pozdějším věku a přiblížit se více k jejich ideálnímu počtu. Také jedno dítě mají ženy častěji, než si ideálně přejí. Se stoupajícím vzděláním se zvyšuje zastoupení žen s jedním dítětem a zároveň i rozdíly oproti ideálu. Největší rozpor je u žen s vysokoškolským vzděláním, mezi kterými uvádí jedno dítě jako ideální 5,6 % žen, ale ve skutečnosti tento počet má 21,4 % žen. Počet žen, které chtějí mít tři nebo více než tři děti, se ze všech nejvíce přibližují počtu žen, které je skutečně mají. U žen se základním a středním vzděláním bez maturity není téměř žádný rozpor. U žen s maturitou a s vysokoškolským vzděláním je rozpor významnější, přičemž je větší mezi vysokoškolačkami, mezi kterými jsou tři děti ideální pro 27,3 % žen, ale má je jenom 11,1 %.

U žen se základním a středním vzděláním bez maturity můžeme pozorovat větší rozpory jen při počtu dvou dětí, nebo žádného. Ženy jsou bezdětné častěji, než uvádí jako ideální, a naopak dvě děti mají méně často, než by si přály. Rozpory jsou větší u žen se základním vzděláním. U žen se středním vzděláním s maturitou a s vysokoškolským vzděláním jsou rozpory u každého počtu dětí kromě více než tří dětí. Ženy mají žádné a jedno dítě častěji, než tento počet považují za ideální, a dvě a tři děti méně často, než by si přály.

Tabulka 1: Procentní zatoupení žen s různým vzděláním podle toho, kolik chtějí ideálně dětí a kolik jich skutečně mají

Vzdělání	Počet dětí	Podíl žen podle skutečného počtu dětí (%)	Podíl žen podle ideálního počtu dětí (%)	Rozdíl po srovnání ideálního a skutečného počtu (%)
Základní	žádné dítě	16,5	2,2	-14,3
	jedno dítě	14,5	8,0	-6,5
	dvě děti	38,5	65,8	27,3
	tři děti	19,0	19,6	0,6
	více než tři děti	11,5	4,4	-7,1
Střední bez maturity	žádné dítě	5,2	2,2	-3,0
	jedno dítě	17,2	4,7	-12,5
	dvě děti	56,6	69,6	13,0
	tři děti	16,6	19,6	3,0
	více než tři děti	4,4	4,0	-0,4
Střední s maturitou	žádné dítě	12,8	1,3	-11,5
	jedno dítě	19,2	5,0	-14,2
	dvě děti	52,7	67,7	15,0
	tři děti	13,2	22,9	9,7
	více než tři děti	2,0	3,1	1,1
Vysokoškolské	žádné dítě	17,7	1,3	-16,4
	jedno dítě	21,4	5,6	-15,8
	dvě děti	47,7	60,8	13,1
	tři děti	11,1	27,3	16,2
	více než tři děti	2,1	5,1	3,0

(Tab. 1, zdroj dat: CHPS 2019, CHPS 2021)

Tabulka 2: Procentní zatoupení žen s různým vzděláním a věkem podle toho, kolik chtějí ideálně dětí a kolik jich skutečně mají

Vzdělání	Počet dětí	Podíl žen podle skutečného počtu dětí (%)		Podíl žen podle ideálního počtu dětí (%)		Rozdíl po srovnání ideálního a skutečného počtu (%)	
		18-45 let	> 45 let	18-45 let	> 45 let	18-45 let	> 45 let
Základní	žádné dítě	43,5	4,3	1,4	2,6	-42,1	-1,7
	jedno dítě	16,1	13,8	14,1	5,2	-2,0	-8,6
	dvě děti	25,8	44,2	71,8	63,0	46,0	18,8
	tři děti	8,1	23,9	7,0	25,3	-1,1	1,4
	tři a více dětí	6,5	13,8	5,6	3,9	-0,9	-9,9
Střední bez maturity	žádné dítě	13,0	2,9	1,0	1,2	-12,0	-1,7
	jedno dítě	22,6	15,6	4,0	4,9	-18,6	-10,7
	dvě děti	52,1	57,9	77,1	66,7	25,0	8,8
	tři děti	8,9	18,9	14,9	22,9	6,0	4,0
	tři a více dětí	3,4	4,7	3,0	4,3	-0,4	-0,4
Střední s maturitou	žádné dítě	28,9	6,3	2,4	0,8	-26,5	-5,5
	jedno dítě	18,6	19,4	6,4	4,2	-12,2	-15,2
	dvě děti	42,9	56,7	64,2	69,6	21,3	12,9
	tři děti	8,6	15,1	24,1	22,3	15,5	7,2
	tři a více dětí	1,0	2,4	2,9	3,2	1,9	0,8
Vysokoškolské	žádné dítě	28,4	7,3	2,1	0,3	-26,3	-7,0
	jedno dítě	20,9	21,9	8,2	2,4	-12,7	-19,5
	dvě děti	42,8	52,4	58,2	63,8	15,4	11,4
	tři děti	7,2	14,9	27,6	26,8	20,4	11,9
	tři a více dětí	0,7	3,5	3,8	6,6	3,1	3,1

(Tab. 2, zdroj dat: CHPS 2019, CHPS 2021)

Předpoklad třetí hypotézy byl, že u žen s vyšším vzděláním jsou větší rozpory mezi tím, kolik dětí osobně považují za ideální a tím, kolik jich skutečně mají. Tato hypotéza byla potvrzena. Ženy s vysokoškolským vzděláním mají ve skutečnosti jiný počet dětí než si přejí častěji než ženy s jiným typem vzdělání. Rozpory se stoupajícím vzděláním se postupně zvyšují. Výjimkou je základní vzdělání, u kterého jsou rozpory po vysokoškolačkách druhé největší. Zároveň jsou také skupinou, u kterých jsou rozdíly v ideální a skutečné bezdětnosti téměř vždy u mladších žen. Proto je velmi pravděpodobné, že je rozpor u nich způsoben nízkým věkem, ne vzděláním.

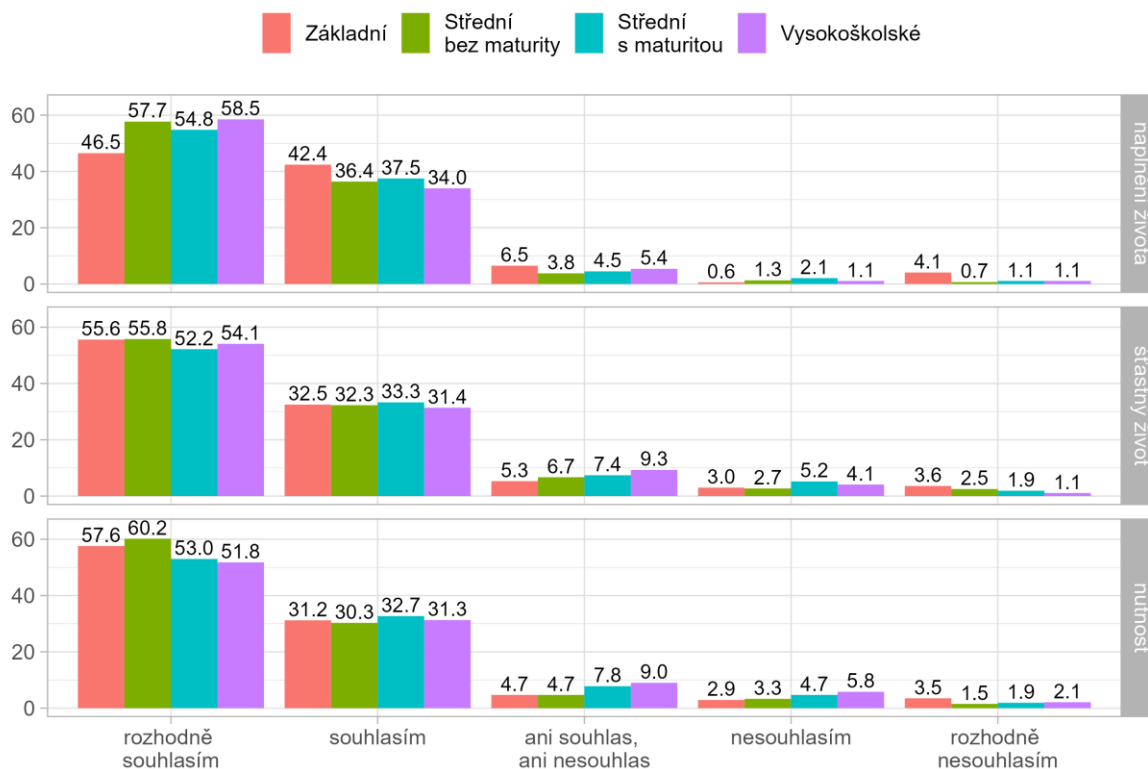
2.4 Hodnota dítěte

Ve čtvrté hypotéze ověřuji, jestli ženy s nižším vzděláním častěji vnímají děti jako naplnění nebo smysl jejich života než ženy s vyšším vzděláním. Pro testování hypotézy jsem vybrala otázku, ve které byly respondentky dotazovány na důvody jejich rozhodnutí mít dítě. Mezi vybrané otázky byly zahrnuty následující důvody: naplnění života; kdyby je neměla, nebyla by skutečně šťastná; vnitřně cítila, že děti mít musí.

Pro testování vztahu vzdělání se souhlasem s tvrzením o vnímání dětí jako způsob naplnění života jsem kvůli malému počtu pozorování u neutrálních a záporných odpovědí použila Fisherův test. Výsledky potvrdily statistickou významnost mezi vzděláním a dvěma důvody rodičovství - naplnění života ($p = 0,03398$) a vnitřnímu pocitu nutnosti mít dítě ($p = 0,03448$). Vztah nebyl potvrzen u důvodu, že dítě přináší štěstí ($p = 0,1914$). Vliv věku byl testován pomocí chí-kvadrát testu a byl prokázán jen u vnímání dítěte jako nutnosti ($p = 0$).

Mezi ženami s odlišným stupněm vzdělání nebyly v této analýze zjištěny rozdíly ve způsobu vnímání hodnoty dítěte (graf 4, 5, 6). Testy sice prokázaly významnost vztahu vzdělání s dvěma důvody rodičovství, ale mezi ženami jsou rozdíly jen podle toho, jestli souhlasí silně nebo ne (odpovědi rozhodně souhlasím nebo souhlasím). Čtvrtá hypotéza je tedy vyvrácená, protože téměř všechny ženy uvedly, že s předloženými důvody rodičovství souhlasí. Ženy bez ohledu na vzdělání vnímají děti jako součást šťastného života, myslí si, že jejich životu přináší význam a pociťují vnitřní potřebu mít dítě.

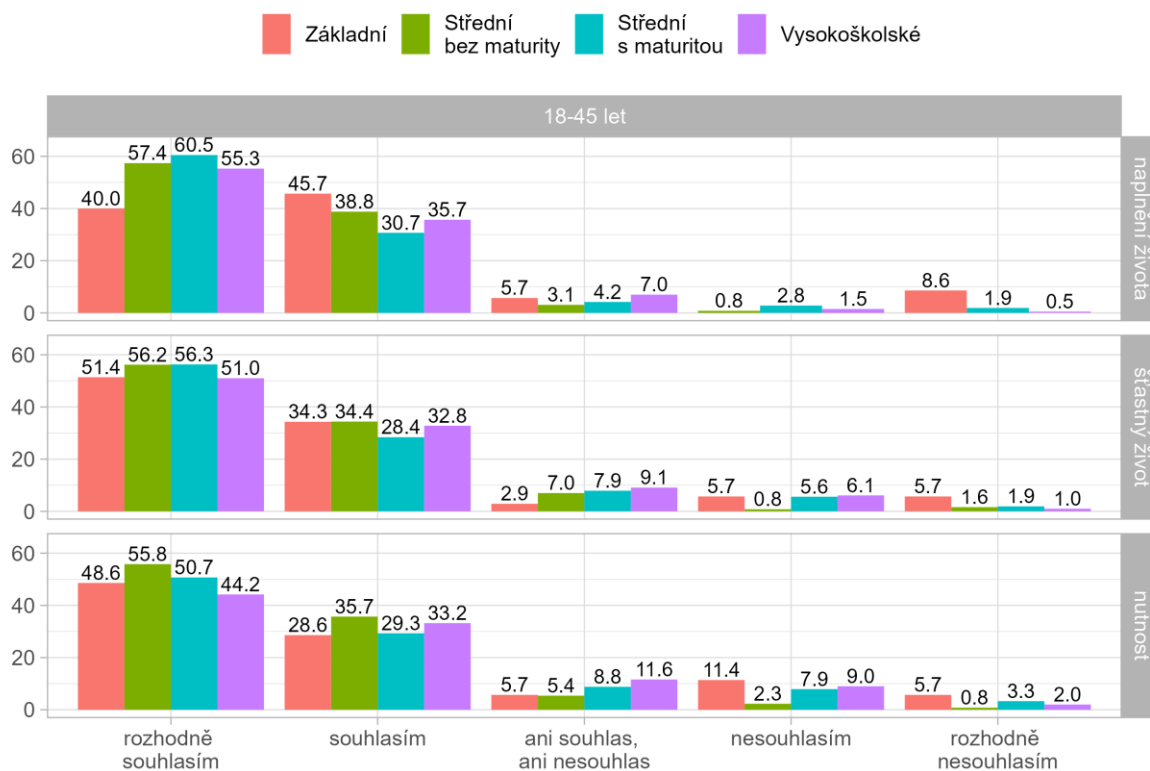
Graf 4: Postoje k důvodům rodičovství podle vzdělání

(naplnění života: n = 2152, šťastný život: n = 2133, nutnost: n = 2150)

(Graf 4, zdroj dat: CHPS 2021)

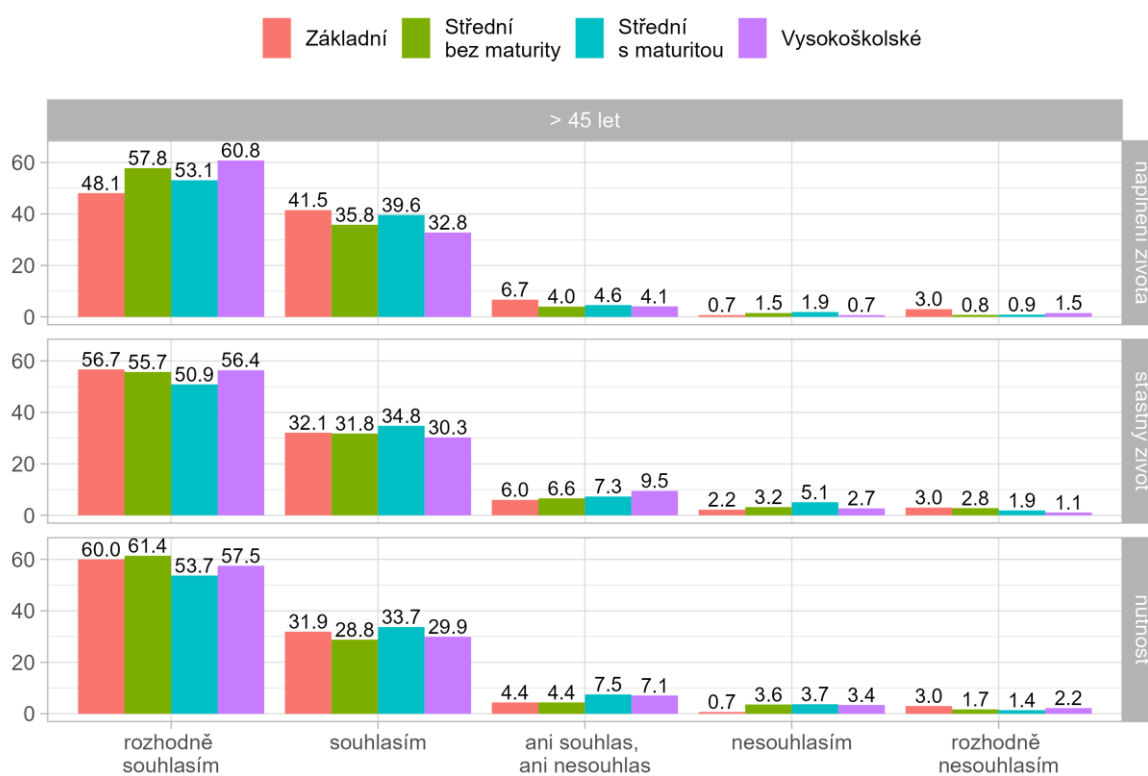
Graf 5: Postoje k důvodům rodičovství u žen ve věku 18-45 let

(naplnění života: n = 578, šťastný život: n = 576, nutnost: n = 578)

(Graf 5, zdroj dat: CHPS 2021)

Graf 6: Postoje k důvodům rodičovství u žen nad 45 let

(naplnění života: n = 1574, šťastný život: n = 1557, nutnost: n = 1572)

(Graf 6, zdroj dat: CHPS 2021)

2.5 Důvody bezdětnosti

V páté hypotéze zjišťuji, jestli je u žen s nižším vzděláním častějším důvodem pro rozhodnutí nemít dítě nestálost/nestabilita partnerského vztahu nebo špatné finanční zabezpečení než u žen s vyšším vzděláním. Ženy v dotazníku měly z nabízených možností vybrat tři důvody bezdětnosti, které vnímají jako nejvýznamnější a seřadit je podle důležitosti.

Při testování této hypotézy jsem místo chí-kvadrát testu nezávislosti zvolila Fisherův test, kvůli malému počtu pozorování v jednotlivých skupinách. Při testování vlivu vzdělání na proměnné, které ženy označily jako nejvíce důležité důvody bezdětnosti, byla spočítaná p hodnota 0,01199 a byl tak zjištěn vliv vzdělání na zastoupení důvodů. U dalších dvou důvodů, které ženy uváděly jako druhý a třetí nejdůležitější, vliv vzdělání zjištěn nebyl (p hodnota = 0,2294 a 0,1694). Z tohoto důvodu se v následující analýze zaměřuji jen na první nejdůležitější důvod.

Při testování vztahu věku a důvodů jsem ze stejného důvodu použila také Fisherův test. U všech testů zde vyšla p hodnota $< 0,05$ (u nejdůležitějšího důvodu 0,0004998, u druhého nejdůležitějšího 0,0004998 a u třetího nejdůležitějšího 0,003498). Věk má tedy vliv i na druhý a třetí důvod, u kterých se vliv vzdělání vůbec nepotvrdil. Je však možné, že je to způsobeno malým počtem zastoupení některých odpovědí u některých skupin podle vzdělání.

Jako první jsem zjišťovala souvislost vzdělání a důvodu “žiji sama a neměla jsem stálého partnera” (graf 7). Mezi respondentkami tuto možnost nejčastěji uvádějí ženy se středním vzděláním bez maturity (24,1 %) i s maturitou (23,3 %) a také ženy s vysokoškolským vzděláním (22,1 %). Nejméně tento důvod uvádějí ženy se základním vzděláním, což je v rozporu s pátou hypotézou, ve které mezi ženami s různým vzděláním předpokládám největší partnerskou nestabilitu jako příčinu bezdětnosti u žen se základním vzděláním, a naopak je zde častější u žen s vyšším vzděláním.

Další důležitou příčinou bezdětnosti, kterou jsem v této hypotéze předpokládala, je obava z ohrožení životní úrovně. Ten jako nejdůležitější důvod uvedly jen ženy s vysokoškolským vzděláním, přičemž se jednalo jen o 4,2 % žen.

Když se podíváme na ostatní důvody, které ženy uváděly jako příčinu bezdětnosti, zjistíme, že se celkově liší podle úrovně dosaženého vzdělání. Ženy s maturitou a s vysokoškolským vzděláním se ve svých odpovědích příliš neliší, nejčastěji uvádějí, že “na děti mají ještě čas/jsou ještě příliš mladé” (cca 30 %). Druhý nejčastější důvod je, že žijí samy a nemají stálého partnera (cca 22 %). Dalším častými důvody je špatný zdravotní stav (VŠ 13,7 %, SŠ s maturitou 21,6 %) a to, že děti neměly, protože je jednoduše nechtěly (cca 13 %).

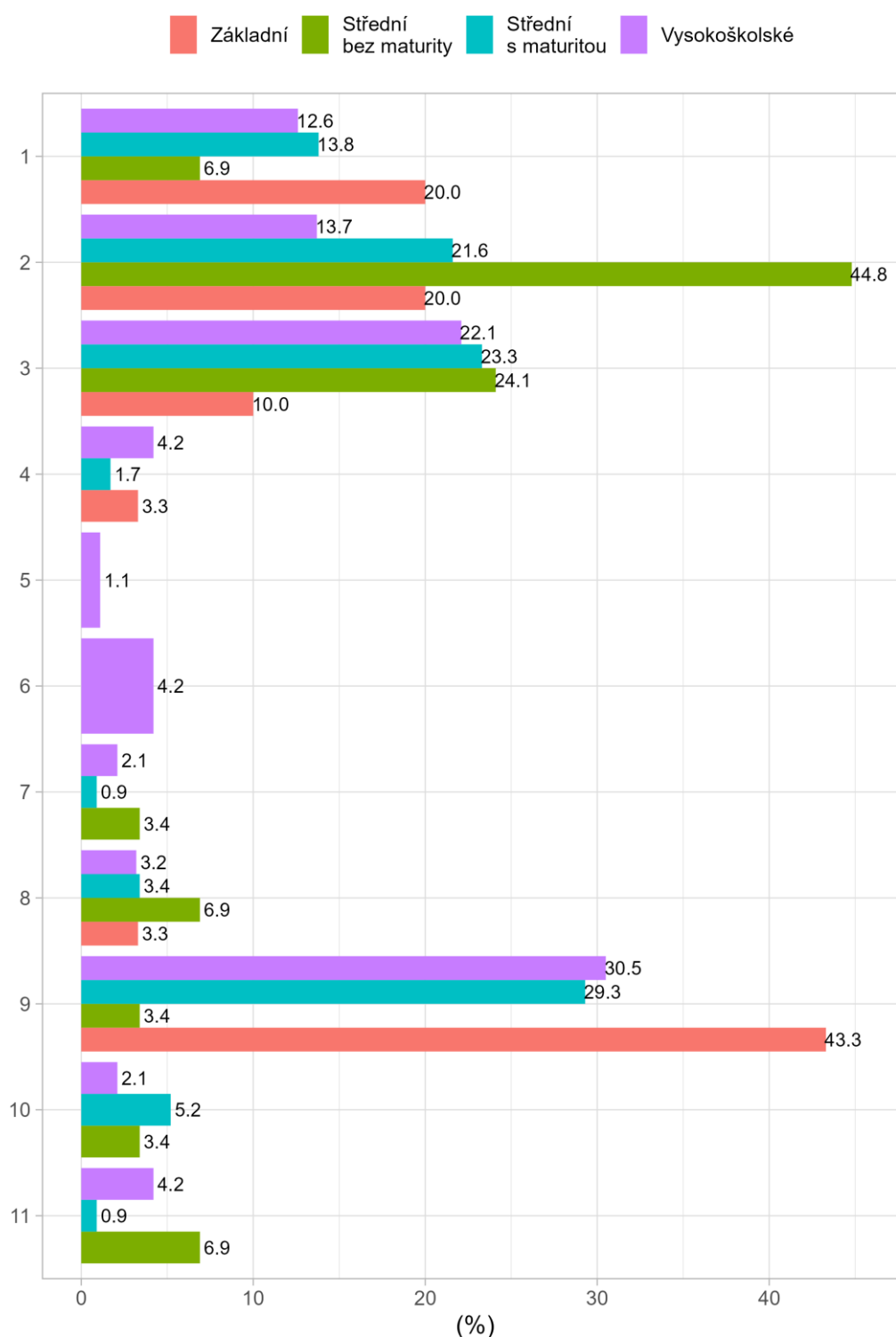
U žen se středním vzděláním bez maturity téměř polovina z nich uvedla, že důvodem jejich bezdětnosti je špatný zdravotní stav (44,8 %). Ve srovnání s ženami s jiným vzděláním tento důvod uvádějí o 20–30 % častěji. Ve srovnání s ostatními ženami naopak nejméně uvádějí jako důvod bezdětnosti nízký věk (jen 3,4 %). Druhým nejčastějším důvodem je absence partnera v jejich životě (24,1 %).

Nejčastějším důvodem bezdětnosti žen se základním vzděláním je jejich nízký věk, který uvedla téměř polovina respondentek (43,3 %). Dalšími častými důvody byl špatný zdravotní stav (20,0 %), absence touhy po dítěti (20,0 %) a absence partnera v jejich životě (10,0 %).

Během testování této hypotézy byl nalezen vztah mezi vzděláním a důvody bezdětnosti žen, ale nebyl zjištěn předpokládaný vztah, který byl stanoven v hypotéze. Pro ženy se základním vzděláním je absence partnera méně častá příčina bezdětnosti než u ostatních žen, a vůbec neuvádějí obavu z vážného ohrožení životní úrovně. Ten naopak uvádějí jen ženy s vysokoškolským vzděláním, i když se jedná jen o několik málo z nich.

Když se podíváme na působení věku (graf 8), zjistíme, že u důvodů nízkého věku a špatného zdravotního stavu je velký rozdíl mezi mladší a starší skupinou žen. Mladší ženy uvádějí nízký věk jako nejčastější důvod (38,4 %), zatímco u starších žen je to jen 1,4 %. Starší ženy naopak uvádějí nejčastěji špatný zdravotní stav (54,2 %, mladší 9,1 %). Mezi mladšími ženami je také častější, že děti nechtějí (rozdíl oproti starším je 14,4 %). Důvod absence partnera v životě uvádí stejně často starší i mladší ženy, takže zde působí větší vliv vzdělání.

Graf 7: Důvody bezdětnosti podle vzdělání

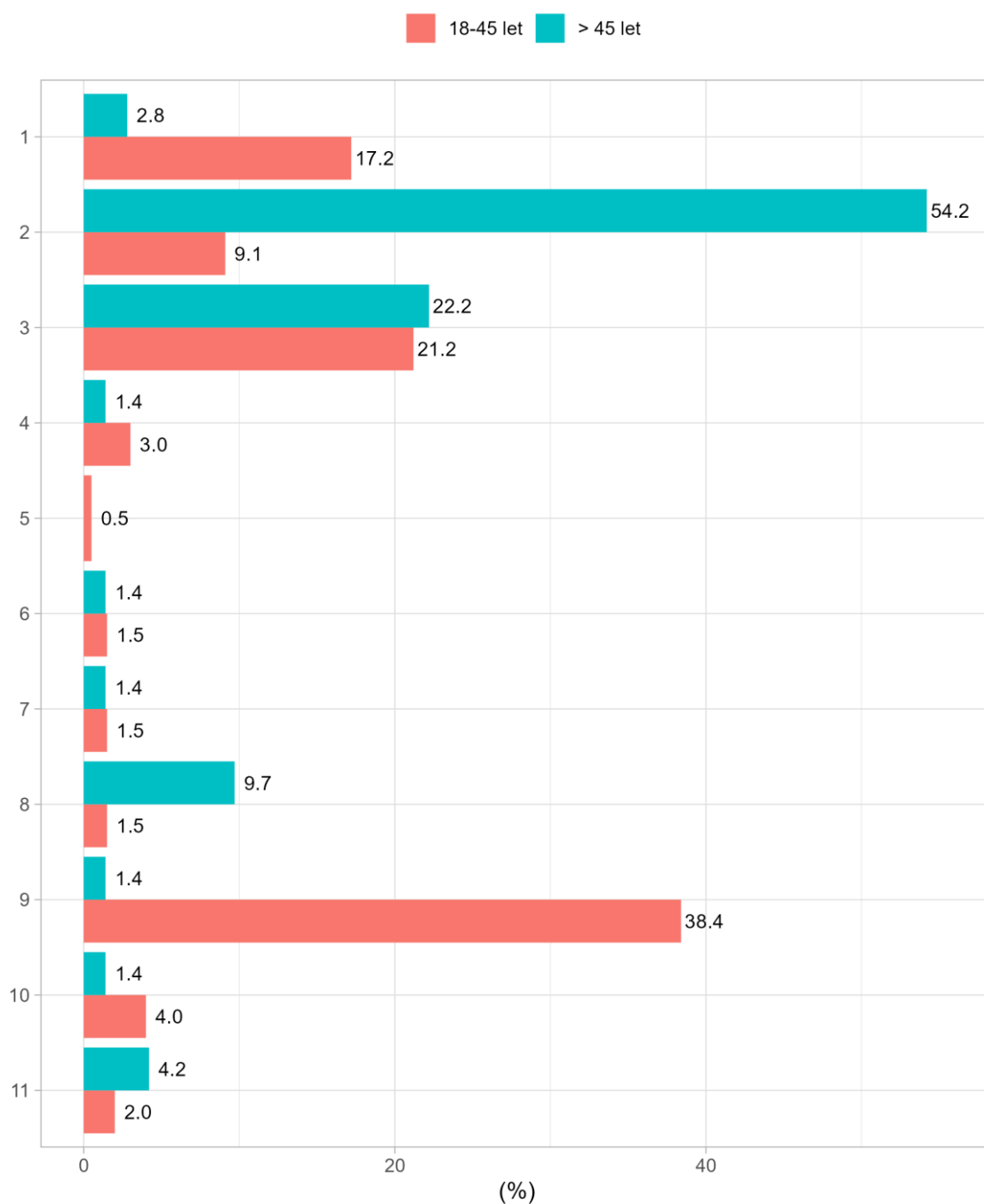

(n = 270)

(Graf 7, zdroj dat: CHPS 2021)

1 = Děti jsem mít nechtěla, 2 = Nedovolil to můj zdravotní stav, 3 = Žiji sama a neměla jsem stálého partnera, 4 = Moje práce a profesní povinnosti mně to neumožnily, 5 = Musela bych obětovat čas, který jsem věnovala svým zájmům a zálibám, 6 = Měla jsem obavy, že by to vážně ohrozilo naši životní úroveň, 7 = Myslím si, že bych nebyla dobrou matkou, 8 = Váhala jsem tak dlouho, že jsem si pak uvědomila, že jsem na děti už příliš stará, 9 = Na děti mám ještě čas/jsem ještě příliš mladá, 10 = Bylo to s ohledem na mého partnera, který si děti mít nepřál, 11 = Nedovolil to zdravotní stav

Graf 8: Důvody bezdětnosti podle věku

(n = 270)

(Graf 8, zdroj dat: CHPS 2021)

1 = Děti jsem mít nechtěla, 2 = Nedovolil to můj zdravotní stav, 3 = Žiji sama a neměla jsem stálého partnera, 4 = Moje práce a profesní povinnosti mně to neumožnily, 5 = Musela bych obětovat čas, který jsem věnovala svým zájmům a zálibám, 6 = Měla jsem obavy, že by to vážně ohrozilo naši životní úroveň, 7 = Myslím si, že bych nebyla dobrou matkou, 8 = Váhala jsem tak dlouho, že jsem si pak uvědomila, že jsem na děti už příliš stará, 9 = Na děti mám ještě čas/jsem ještě příliš mladá, 10 = Bylo to s ohledem na mého partnera, který si děti mít nepřál, 11 = Nedovolil to zdravotní stav

2.6 Počet dětí při naplňování potřeb

V poslední hypotéze chci zjistit, jestli se ženy s vyšším vzděláním častěji rozhodují nemít dítě kvůli upřednostnění svého zaměstnání a zálib než ženy s nižším vzděláním. Použila jsem k tomu odpovědi žen na otázku, kolik dětí by podle nich mohl člověk mít, aby měl zároveň možnost uspokojovat následující potřeby: mít dost času pro sebe a pro své zájmy, usilovat o seberealizaci a být spokojen se svým zaměstnáním. Pomocí chí-kvadrát testu nezávislosti jsem ověřovala významnost vztahů mezi úrovní dosaženého vzdělání a počtu dětí, při kterém by respondentky mohly uspokojivě naplňovat vybrané potřeby. Stejným způsobem byl ověřován také vztah věku s těmito proměnnými.

Ženy ve většině případů uvádí, že by mohly mít dvě děti a zároveň uspokojovat všechny tyto potřeby (graf 9). Starší ženy si ve srovnání s mladšími častěji myslí, že by mohly mít dvě děti, mezi mladšími je zase více žen, které uvádí jedno dítě. Jen malé zastoupení žen uvádí ostatní možnosti.

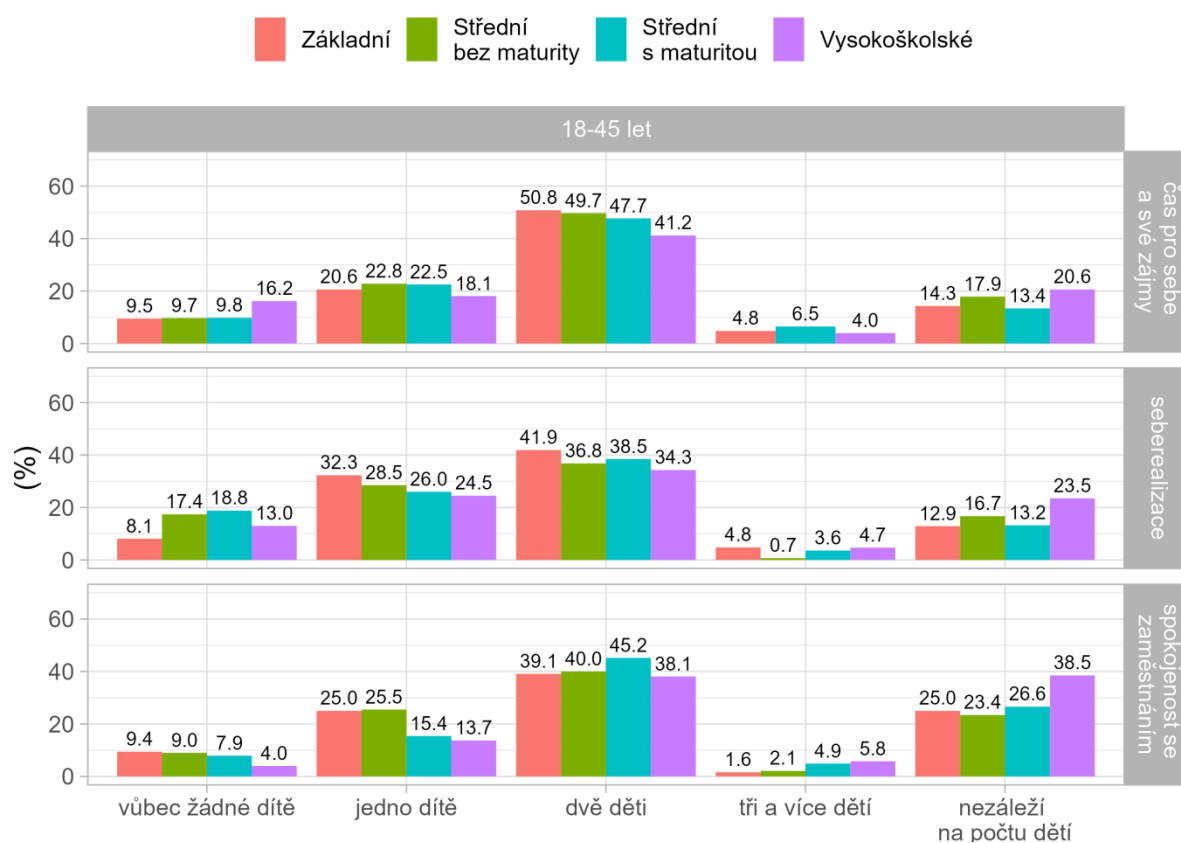
Ženy nad 45 let se příliš neliší ve svých odpovědích podle vzdělání. U první proměnné - mít dost času pro sebe a své zájmy - jsou rozdíly u žen, které uvedly dvě děti. Nejvíce je mezi nimi žen se středním vzděláním (bez maturity 64,2 %, s maturitou 61,9 %), nejméně žen se základním vzděláním a vysokoškolským vzděláním (cca 54 %). Ženy s vysokoškolským vzděláním naopak více říkají, že na počtu dětí nezáleží. U mladších žen jsou rozdíly jen u dvou dětí, kde s rostoucím vzděláním mírně klesá zastoupení žen (základní: 50,8 %, vysokoškolské: 41,2 %). V chí-kvadrát testu byla spočítaná p hodnota 0 pro vztah mezi vzděláním a počtem dětí, které je možné mít a zároveň mít dost času pro sebe a pro své zájmy. Rozdíly mezi ženami s různým vzděláním jsou statisticky významné. Po srovnání odpovědí žen podle věku je hodnota p 0, vliv věku je zde méně statisticky významný, než vliv vzdělání.

U možnosti seberealizace ženy častěji vnímají maximální počet dětí, které by mohly mít, jako menší než u předešlé proměnné (hlavně mladší ženy). Rozdíly podle vzdělání jsou větší u žen u mladších žen, které zároveň více často uvádí jedno dítě než starší ženy. Mladší ženy s vysokoškolským vzděláním si častěji myslí, že nezáleží na počtu dětí (23,5 %), než ženy s jiným vzděláním (např. žen se základním vzděláním je o 10 % méně). Ženy se středním vzděláním zase častěji vnímají, že pro seberealizaci by nemohly mít žádné dítě. Chí-kvadrát test i zde potvrdil významnost rozdílů podle vzdělání ($p = 0,00$) i podle věku ($p = 0,00$).

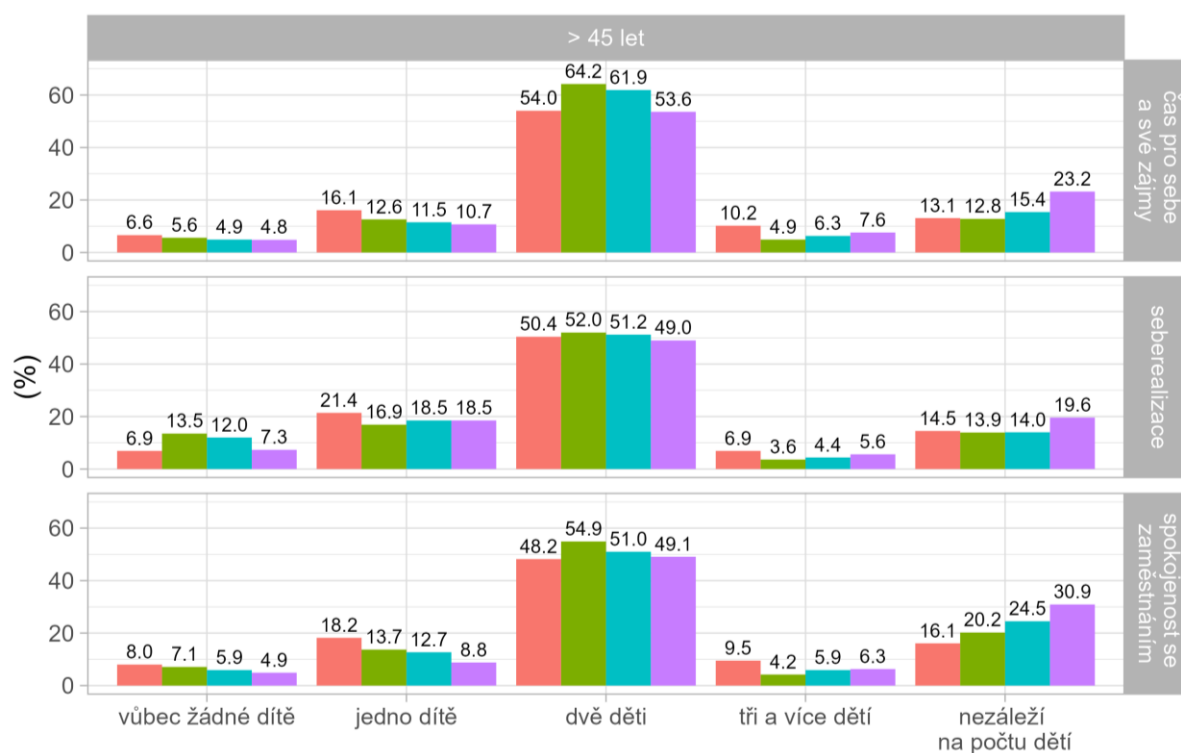
Ženy v mladší skupině se shodují, že při úspěšném zaměstnání by mohly zároveň mít dvě děti a není mezi nimi větší rozdíl podle vzdělání. Více se zde odlišují ženy se základním a středním vzděláním bez maturity, které častěji uvádí jedno dítě, a ženy s vysokoškolským vzděláním, kterým častěji na počtu dětí nesejde. I u této proměnné byla potvrzena významnost vztahu se vzděláním ($p = 0,00$) i věkem ($p = 0,00$).

V poslední hypotéze jsem zjišťovala, jestli je u žen s vyšším vzděláním častější důvod bezdětnosti upřednostnění zaměstnání nebo svých zájmů. Přestože rozdíly v odpovědích mezi ženami s různým vzděláním jsou statisticky významné, hypotéza nebyla potvrzená. Většina žen bez ohledu na vzdělání uvádí, že by mohly mít dvě nebo jedno dítě a zároveň mít dostatek času pro sebe a své zájmy, usilovat o seberealizaci a být spokojené se svým zaměstnáním. Jen malý počet žen si myslí, že by nemohly mít žádné dítě, a nejsou mezi nimi příliš velké rozdíly podle vzdělání. Jen ženy se středním vzděláním uvádí žádné děti u potřeby seberealizace o něco častěji než ostatní ženy. Ženy s vysokoškolským vzděláním z mladší i starší věkové skupiny naopak ve srovnání s ostatními nejčastěji odpovídají, že na počtu dětí při naplňování těchto potřeb nezáleží. Zároveň jsou skupinou s nejmenším zastoupením u ostatních odpovědí (s konkrétními počty dětí).

Graf 9: Počet dětí, které je možné mít, a zároveň naplňovat tyto potřeby

(čas pro sebe: n = 791, seberealizace: n = 787, spokojenost se zaměstnáním: n = 792)

(čas pro sebe: n = 1653, seberealizace: n = 1613, spokojenost se zaměstnáním: n = 1629)

(Graf 9, zdroj dat: CHPS 2021)

Závěr

V této práci jsem se zabývala reprodukčními hodnotami i chováním a snažila jsem se zjistit, jestli se liší u žen s různou úrovní vzdělání. Analýzou dat ze třetí a čtvrté vlny Českého panelové šetření domácností jsem zjistila, že se různě vzdělané ženy odlišují v jejich reprodukčním chování více než v hodnotách a postojích k rodičovství.

Vzdělání má na počet narozených dětí negativní vliv. Průměrný počet dětí, které ženy mají, s rostoucím vzděláním klesá. Mezi ženami s nižším vzděláním je více žen se dvěma, třemi, nebo více dětmi, a mezi ženami s vyšším vzděláním je více žen, které mají jedno nebo žádné dítě. Výjimkou jsou ženy se základním vzděláním, mezi kterými je stejný podíl bezdětných žen jako mezi vysokoškolačkami. U obou těchto skupin může být příčinou větší bezdětnosti také věk, kdy jsou ženy se základním vzděláním ještě příliš mladé na zakládání rodiny, a ženy s vysokoškolským vzděláním odkládají rodičovství do pozdějšího věku až po ukončení studia. Největší rozdíly v počtech dětí byly zjištěny mezi ženami se základním a vysokoškolským vzděláním. Naopak nejbliže k sobě mají ženy se základním a středním vzděláním bez maturity, a ženy s maturitou a vysokoškolským vzděláním.

Jako ideální počet dětí, které by chtěly během svého života mít, považují ženy nejčastěji dvě děti bez ohledu na jejich vzdělání. Mezi ženami nad 45 let nejsou téměř žádné rozdíly v postojích žen podle vzdělání. V mladší věkové skupině, ve srovnání podle výše vzdělání, ženy s maturitou a s vysokoškolským vzděláním častěji chtějí tři děti a ženy se základním vzděláním chtějí častěji jedno dítě. Předpokládaný negativní vliv vzdělání na vnímání ideálního počtu dětí nebyl potvrzen.

Analýza dat potvrdila předpokládaný vyšší rozdíl mezi ideálním a skutečným počtem dětí u žen s vysokoškolským vzděláním, které mají ve skutečnosti nejčastěji jiný počet dětí, než který uvádí jako ideální. Větší podíl žen má jedno nebo žádné dítě, než je četnost žen, které tyto počty považují za ideální. Naopak dvě nebo tři děti má menší počet žen, než si ve skutečnosti přeje. Mohli bychom předpokládat, že ženy kvůli delšímu odkládání rodičovství porodí více dětí v pozdějším věku a více se tím přiblíží k počtu, který považují za ideální. Při srovnání mladších a starších žen ovšem rozdíly mezi ideálem a skutečností stále přetrvávají u žen s jedním, dvěma, nebo třemi dětmi. U bezdětných žen se rozdíl významně zmenšil.

Mezi ženami s různým vzděláním nebyly zjištěny příliš významné rozdíly v postojích a hodnotách, které souvisí s reprodukčním chováním. Téměř všechny ženy bez ohledu na vzdělání vnímají děti jako součást šťastného života, myslí si, že jejich životu přináší význam a pociťují vnitřní potřebu mít dítě. Odlišují se jen v síle jejich souhlasu. Nebyl zjištěn vliv vzdělání na vnímání rodičovství jako neoddělitelné součásti života.

Vzdělání má vliv na důvody, které ženy uvádí jako hlavní příčinu bezdětnosti. Předpokládaný vliv nestálého partnerského vztahu nebo špatného finančního zabezpečení na bezdětnost žen s nižším vzděláním nebyl potvrzen. U žen se základním vzděláním je nejčastějším důvodem jejich nízký věk, potom špatný zdravotní stav a absence touhy po dítěti. Ženy se středním vzděláním bez maturity ve srovnání s ostatními nejčastěji uvádí jako důvod bezdětnosti špatný zdravotní stav (téměř vždy to jsou starší ženy), jako druhý nejčastější je absence partnera (v četnosti odpovědí se ale neliší od ostatních žen). Ze všech vzdělanostních skupin je pro ně nejméně častým důvodem nízký věk. Ženy se základním ani se středním vzděláním bez maturity jako hlavní příčinu bezdětnosti vůbec neuvádí obavu z ohrožení životní úrovně.

Nakonec jsem zjišťovala názory žen na sladění svých osobních zájmů, možnosti seberealizace a možnosti být spokojena se svým zaměstnáním s výchovou a péčí o dítě. Ženy si nejčastěji myslí, že by mohly mít dvě nebo jedno dítě a zároveň naplňovat tyto potřeby. Ženy s vysokoškolským vzděláním nejčastěji odpovídají, že počet dětí nemá vliv na naplňování těchto potřeb. Nebyl proto potvrzen předpokládaný vztah bezdětnosti vysokoškolsky vzdělaných žen a upřednostnění své kariéry a zálib před založením rodiny.

Seznam literatury

- Barvíková, J., S. Höhne, J. Paloncyová, K. Svobodová. 2018. *Mikrojesle: nová služba předškolní péče v průzkumu veřejného mínění* [online]. Praha: VÚPSV, v. v. i [cit. 21. 4. 2023]. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_443.pdf.
- České panelové šetření domácností. 2019. *České panelové šetření domácností 3. vlna* [datový soubor] [online]. Ver. 1.0. Praha: Český sociálněvědní datový archiv [cit. 26. 3. 2023]. DOI 10.14473/CHPS301.

České panelové šetření domácností. 2021. *České panelové šetření domácností 4. vlna* [datový soubor] [online]. Ver. 1.2. Praha: Český sociálněvědní datový archiv [cit. 31. 3. 2023]. DOI 10.14473/CHPS401.

Český statistický úřad. 2013. *Plodnost žen* [online] [cit. 18. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551769/170224-14.pdf/287dc43c-df94-40c1-bf04-b322ed0e4b84?version=1.0>.

Český statistický úřad. 2022a. *Obyvatelstvo - roční časové řady: Graf 4 Živě narození celkem a mimo manželství v letech 1806–2021* [online] [cit. 21. 4. 2023]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obytelstvo_hu.

Český statistický úřad. 2022b. *Obyvatelstvo - roční časové řady: Graf 5 Úhrnná plodnost a průměrný věk matek v letech 1920–2021* [online] [cit. 21. 4. 2023]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obytelstvo_hu.

Český statistický úřad. 2022c. *Porodnost a plodnost za období 2011 až 2021* [online]. Praha: Odbor statistiky obyvatelstva [cit. 21. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/165603915/13011822.pdf/48325f59-e080-4991-a04c-643441673e17?version=1.3>.

Český statistický úřad. 2022d. *Úroveň plodnosti v Česku patřila loni k nejvyšším v EU* [online] [cit. 21. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/uroven-plodnosti-v-cesku-patrila-loni-k-nejvyssim-v-eu>.

Český statistický úřad. 2023. *Gender: Demografie - metodika* [online] [cit. 21. 4. 2023]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_obytelstvo-metodika.

Doseděl, T., T. Katrňák. 2017. "Finanční a nefinanční návratnost vzdělání v době vzdělanostní expanze v České republice". *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 53 (5): 693–718, <https://doi.org/10.13060/00380288.2017.53.5.361>.

Fučík, P. 2018. "Vzdělání a riziko rozvodu". Pp. 109–120 in D. Hamplová, T. Katrňák (eds.). *Na vzdělání záleží: Jak vzdělanostní rozdíly ovlivňují osudy lidí v české společnosti*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Fučík, P., B. Chromková Manea (eds.). 2014. *Rodičovské dráhy: dvacet let vývoje české porodnosti v sociologické perspektivě*. Brno: Masarykova univerzita.

Hamplová, D., J. Rychtaříková, S. Pikálková. 2003. *České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina* [online]. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky [cit. 11. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.soc.cas.cz/publikace/ceske-zeny-vzdelani-partnerstvi-rodina>.

Hamplová, D., T. Katrňák (eds.). 2018. *Na vzdělání záleží: Jak vzdělanostní rozdíly ovlivňují osudy lidí v české společnosti*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Hašková, H. 2009. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Hašková, H., K. Pospíšilová. 2020. „Kdo plánuje jedináčka a kdo chce zůstat bezdětný? Faktory ovlivňující nízké reprodukční plány mužů a žen“. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 56 (2): 131–164, <https://doi.org/10.13060/csr.2020.005>.

Höhne, S., V. Kuchařová, K. Svobodová, A. Šťastná, L. Žáčková. 2010. *Rodina a zaměstnání s ohledem na rodinný cyklus* [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí [cit. 11. 4. 2022]. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_310.pdf.

Jalovaara, M., G. Neyer, G. Andersson, J. Dahlberg, L. Dommermuth, P. Fallesen, T. Lappegård. 2018. “Education, Gender, and Cohort Fertility in the Nordic Countries”. *European Journal of Population* 35: 563–586, <https://doi.org/10.1007/s10680-018-9492-2>.

Kocourková, J., L. Rabušic (eds.). 2006. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný? Proměny reprodukčního chování a možnosti rodinné politiky z hlediska postojů české veřejnosti*. Praha: Univerzita Karlova.

Rabušic, L. 2001. *Kde ty všechny děti jsou? Porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Šalamounová, P., D. Hamplová. 2015. „Preferovaná délka rodičovské dovolené: Srovnání osmi evropských zemí“ [online]. *Fórum sociální politiky* 6: 2–9 [cit. 21. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1099012>.

Resumé

The aim of this bachelor's thesis was to describe differences in reproductive behavior and values between women with different levels of education. Using quantitative data from the Czech Household Panel Survey secondary analysis was conducted to describe these differences. The results tell us there are differences between women with various levels of education in the overall number of children they have. A negative relationship between the level of education and the number of children was confirmed. On the other hand, there were smaller differences in the ideal number of children with the majority of women wanting two children. Women also do not often have the number of children they ideally want. This is a bigger problem for women with higher levels of education. Education also influences reasons for childlessness and how women view combining their interests and success in paid work with taking care of children. Women with higher education thought more often that the number of children does not matter. No differences were found in viewing parenthood as an integral part of our lives.